

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

OPRACOWANIE BIURA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH DS. NARKOTYKÓW I PRZESTĘPCZOŚCI

Analiza kryminalna

Podręcznik dla funkcjonariuszy pionu operacyjno-śledczego

Centralne Biuro Antykorupcyjne

CENTRALNE BIURO ANTYKORUPCYJNE

Opracowanie Biura Narodów Zjednoczonych Ds. Narkotyków i Przestępczości

Analiza kryminalna

Podręcznik dla funkcjonariuszy pionu operacyjno-śledczego

Warszawa 2020

Wydanie oryginalne:

CRIMINAL INTELLIGENCE Manual for Front-line Law Enforcement

Copyright © Narody Zjednoczone, grudzień 2010 r. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Zastosowane w niniejszym dokumencie oznaczenia i sposób przedstawiania informacji nie oznaczają w żadnej mierze, że dokument ten wyraża w jakikolwiek sposób stanowisko Sekretariatu Narodów Zjednoczonych w odniesieniu do statusu prawnego dowolnego państwa, terytorium, miasta lub obszaru, lub odnośnych władz, a także w odniesieniu do przebiegu odnośnych granic.

Polskie wydanie:

CENTRALNE BIURO ANTYKORUPCYJNE

Al. Ujazdowskie 9

00-583 Warszawa

www.cba.gov.pl

Copyright © for the Polish edition Centralne Biuro Antykorupcyjne, Warszawa 2020

Tłumaczenie

Tomasz Surdykowski, Wojciech Pietr

Opracowanie, redakcja, skład

Departament Analiz CBA

Elektroniczna wersja

www.cba.gov.pl – w dziale „Publikacje”

ISBN 978-83-94606-3-6

Przygotowanie do druku oraz druk

Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie

ul. Zegrzyńska 121, 05-119 Legionowo

www.csp.edu.pl

Nakład 500 egz.

Spis treści

1.	Wprowadzenie do analizy	1
2.	Proces analityczny.....	9
3.	Przykład krajowego modelu wywiadu kryminalnego: Zjednoczone Królestwo.....	17
4.	Ocena źródeł i informacji.....	25
5.	Analiza i procesy analityczne	29
6.	Rola analizy.....	35
7.	Techniki analityczne.....	43
	Bibliografia.....	49

1. Wprowadzenie do analizy

OD INFORMACJI DO INFORMACJI WYWIADOWCZYCH

Zanim będzie można podjąć właściwą dyskusję na temat informacji i ich analizy w ujęciu teoretycznym i praktycznym, należy ustalić podstawowe kwestie terminologiczne. Poniżej zamieszczono szereg definicji trzech kluczowych pojęć.

Informacje:

- wiedza w stanie nieprzetworzonym.

Informacje wywiadowcze:

- informacje, które można zrozumieć i pojąć;
- informacje niosące wartość dodaną;
- informacje, które oceniono w odniesieniu do źródła i wiarygodności.

Analiza (zarówno informacji, jak i informacji wywiadowczych):

- wyodrębnienie lub rozdzielenie części składowych danego zjawiska;
- określenie tych części;
- prześledzenie danych obiektów aż do źródła, tak aby odkryć ogólne, nadrzędne zasady;
- tabela lub informacja tekstowa przedstawiająca wyniki tych procesów.

Należyte uchwycenie różnic między tymi terminami oraz tego, jak odnoszą się one wzajemnie do siebie, jest niezwykle istotne, niemniej nawet już na tym wczesnym etapie definicje te pozwalają zwrócić uwagę na zasadnicze rozbieżności. Informacje oznaczają po prostu nieprzetworzone dane o dowolnym charakterze, podczas gdy informacje wywiadowcze są to dane opracowane, które wzbogacono o wartość dodaną lub którym nadano dodatkowe znaczenie.

INFORMACJE + OCENA = INFORMACJE WYWIADOWCZE

Do powyższego przekształcenia dochodzi za sprawą oceny, tj. procesu rozpatrywania informacji w kontekście jej źródła oraz wiarygodności.

W najogólniejszym ujęciu analiza polega na gromadzeniu i wykorzystywaniu informacji oraz ich ocenie w celu uzyskania informacji wywiadowczych, które poddawane są dalszej analizie z myślą o sporządzeniu opracowań wspierających świadomy proces decyzyjny.

Podejmowanie decyzji angażuje naszą naturalną zdolność do „analizowania” informacji – całościowego procesu, który można z pożytkiem podzielić na szereg etapów lub – innymi słowy – następujących pytań:

- Na czym dokładnie polega problem, jaką decyzję należy podjąć i dlaczego ta kwestia jest znacząca lub istotna?
- Jakie informacje, które byłyby użyteczne dla rozpatrywanego problemu, są już dostępne lub można je uzyskać bez nadmiernych trudności? Skąd i w jaki sposób informacje te można pozyskać?
- Jakie znaczenie można wydobyć z informacji; co te informacje mówią nam o przebiegu zdarzeń?
- Czy istnieje tylko jedno możliwe wyjaśnienie, czy też pojawiają się inne możliwości lub alternatywne wyjaśnienia? Czy niektóre wyjaśnienia są bardziej prawdopodobne niż pozostałe?
- W jaki sposób wpływają one na decyzje, które należy podjąć; czy niektóre możliwości są potencjalnie lepsze niż pozostałe; czy niektóre wyjaśnienia pociągają za sobą większą szansę powodzenia lub większe ryzyko porażki?
- Czy jesteśmy gotowi podjąć działania przy rozsądnym poziomie pewności, czy też najpierw musimy zgromadzić więcej informacji? Jeśli najpierw musimy zgromadzić informacje, jakie jeszcze informacje są nam potrzebne oraz skąd i w jaki sposób można je pozyskać?

Proces stawiania tych pytań, oceniania odpowiedzi, a następnie wybór odpowiedniej reakcji i sposobu działania stanowi samo sedno analizy.

Przez poddanie tego procesu świadomej kontroli można go monitorować, rozwijać i doskonalić, a także poddać niekiedy bardzo złożonym kontrolom jakościowym. Rozpoczęcie kształtowania tej świadomości i niezbędnych do tego umiejętności ma kluczowe znaczenie. Praktyczne korzyści wynikające z rozwoju umiejętności analitycznych danej osoby są rozliczne, ale można podsumować je w następujący sposób:

ANALIZA WYKRACZA POZA FAKTY

- Pozwala określić, jak wysokiej (lub niskiej) jakości są posiadane informacje.
- Pozwala odkryć okoliczności, które wcześniej były nieznanne.
- Pozwala stwierdzić, co jest potrzebne do zrozumienia informacji.
- Pozwala wskazać, gdzie należy prowadzić dalsze poszukiwania.
- Może pomóc w prezentowaniu innym osiągniętych wniosków.

Początki działalności wywiadowczej

Wiedza ma potencjał, który pozwala ją zrównać z władzą. Koncepcja gromadzenia i wykorzystywania informacji w sposób systematyczny i formalnie określony do celów wspierania procesu decyzyjnego ma bardzo długą tradycję. Aby zdobyć przewagę nad przeciwnikiem, kluczowe jest posiadanie najbardziej aktualnych i dokładnych informacji dotyczących jego zamiarów i zdolności. Zasada ta ma zastosowanie w każdej dziedzinie: polityce, działalności gospodarczej, strategii wojskowej czy analizie kryminalnej. Ponadto ten proces analizy zawsze rozwijał się i zmieniał – i wciąż rozwija się i zmienia – w reakcji na zmiany kulturowe lub społeczne, technologiczne, potrzeby organizacyjne oraz nowe umiejętności analityczne.

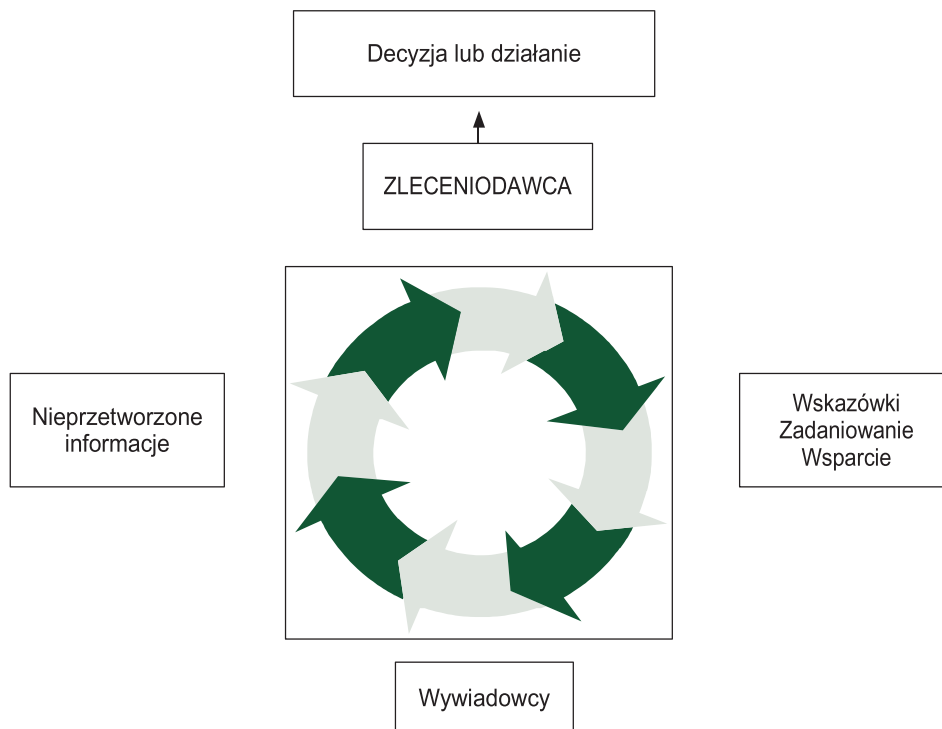
Przyjrzenie się kontekstowi historycznemu – „korzeniom” działalności wywiadowczej oraz analizy informacji, rozumianym zarówno jako proces, jak i profesja – jest zajęciem pożytecznym i istotnym. Nabycie wiedzy o początkach działalności wywiadowczej pomaga nam pojąć nasze obecne położenie i przyczyny, dla których znaleźliśmy się w tym punkcie.

Zwiększa również naszą świadomość co do tego, że analiza wywiadowcza nieustannie ewoluuje oraz że – jeśli ta ma pozostać istotna i użyteczna w ujęciu praktycznym – wymaga świeżego, elastycznego podejścia oraz nowych pomysłów, umiejętności i technik. Jedyną niezmienną zasadą w pracy analityka jest to, że nie ma dwóch dokładnie takich samych zadań czy projektów, a każde nowe zadanie wymaga świeżego podejścia.

Historia zna wiele przykładów przywódców wojskowych, religijnych lub politycznych, którzy z własnej inicjatywy wyznaczali określonym osobom zadania gromadzenia informacji i następnie podejmowali decyzje w oparciu o tak pozyskaną wiedzę. Chyba najstarszym spośród uznanych tekstów na temat podejmowania działań w oparciu o rozpoznanie wywiadowcze jest *Sztuka wojny* napisana w V wieku p.n.e. przez Sun Tzu, dowódcę wojsk najemnych w Chinach. Sun Tzu słynął z umiejętności prowadzenia udanych kampanii wojennych, których powodzenie w dużej mierze wynikało z podejmowania decyzji na podstawie skutecznego rozpoznania. O renomie tego dzieła świadczy fakt, że jest wydawane po dziś dzień i stanowi obowiązkową lekturę dla strategów wojskowych i korporacyjnych oraz funkcjonariuszy wywiadu na całym świecie. W toku historii – od tych wczesnych początków aż do całkiem niedawna – powszechną tendencją było zatrudnianie wywiadowców głównie do celów wojskowych.

Ponadto z tego procesu wyłoniła się metoda, która zasadniczo zakładała bezpośredni kontakt między wywiadowcą a zleceniodawcą lub decydem, jak przedstawiono na rys. 1-1.

Rys. 1-1. Podstawowy model zadaniowania

W metodzie tej należy zwrócić uwagę na pewne charakterystyczne cechy:

- 1) same wymogi logistyki (brak skutecznej technologii w zakresie transportu lub komunikacji) prowadziły do powstania ogromnych opóźnień między przekazaniem zlecenia wywiadowcy, uzyskaniem informacji i przekazaniem informacji do „użytkownika końcowego”;

2) korzystanie z usług wywiadowców, którzy pozyskiwali informacje przez odwiedzanie określonych miejsc i uczestnictwo w zdarzeniach – osobiste lub zapośredniczone – sprawiało, że zgromadzone informacje były ograniczone zmysłami tych osób, ich zdolnością do dokładnego zapamiętania tego, co zobaczyły; informacje te miały więc zawsze charakter bardzo subiektywny i opierały się raczej na przekonaniach niż na faktach;

3) ilość informacji zgromadzonych przy tak dużym nakładzie czasu i zasobów była bardzo ograniczona.

Każde postępowanie przygotowawcze lub procedura operacyjna prowadzi do zebrania wielkich ilości informacji; im większa sprawa, z tym większą ilością informacji prowadzący ją funkcjonariusze mają do czynienia. Problemem dla prowadzących sprawę pozostaje to, że niezależnie od tego, jak dobry jest system wykorzystywany do przechowywania wszystkich tych informacji, wciąż pozostają oni ograniczeni własnymi zdolnościami poznawczymi do objęcia informacji jako jednej całości, do „przyswojenia ich w całości” za jednym razem.

Takie zrozumienie całości informacji ma kluczowe znaczenie dla prawidłowości procesu decyzyjnego. Pełne przyswojenie niewielkiej części całości dostępnych informacji oznacza w istocie, że śledczy jedynie częściowo rozumie całość sytuacji.

CZĘŚCIOWE ROZUMIENIE INFORMACJI MUSI ZAKŁADAĆ PEWIEN ELEMENT NIEZROZUMIENIA.
NIEZROZUMIENIE PROWADZI DO SŁABYCH WNIOSKÓW.

Za pewną rozsądną miarę znaczenia i wartości działalności wywiadowczej oraz analizy można uznać to, że pomimo wszystkich tych potencjalnie bardzo znacznych ograniczeń omawiany proces wciąż okazywał się czynnikiem decydującym o powodzeniu kampanii wojskowych i politycznych na przestrzeni wieków.

Historycznie metody pozyskiwania informacji zmieniały się bardzo powoli – aż do końca ubiegłego stulecia. Ogromny rozwój technologii, który się wówczas rozpoczął i który trwa do dzisiaj, spowodował – jak się okazało – olbrzymie przemiany w procesie gromadzenia informacji, co z kolei stworzyło zapotrzebowanie na nowe podejście do analizy i wywiadu.

Proces ten został zainicjowany pod koniec XIX wieku wraz z wynalezieniem telegrafu i telefonu, które pozwoliły na niemal natychmiastowe przekazywanie wiadomości na coraz większe odległości. Za jednym zamachem zniknął problem czasu i zasobów, który był mankamentem wcześniejszych metod – związany z koniecznością, by wywiadowca przemierzył się od źródła do zleceniodawcy. Zmiana ta przyniosła szereg korzyści.

Po pierwsze, „czas reakcji” między zapytaniem zleceniodawcy o informacje a otrzymaniem wyników bardzo się skurczył, co było dla zleceniodawcy korzystne, gdyż zwiększyło jego zdolność do szybkiego reagowania w oparciu o takie informacje. Zmiana ta przyniosła dodatkową korzyść, ponieważ teraz źródło informacji miało mniej czasu, żeby „zapomnieć” lub „stracić” informacje w trakcie podróży, a więc jakość tych informacji również się podniosła. Po drugie, brak konieczności, by informacja została materialnie przetransportowana z powrotem do zleceniodawcy, przełożył się na ogromną oszczędność zasobów – wywiadowcy mogli spędzać mniej czasu na podróżowaniu lub przekazywaniu informacji, a bardziej skupić się na samym ich gromadzeniu.

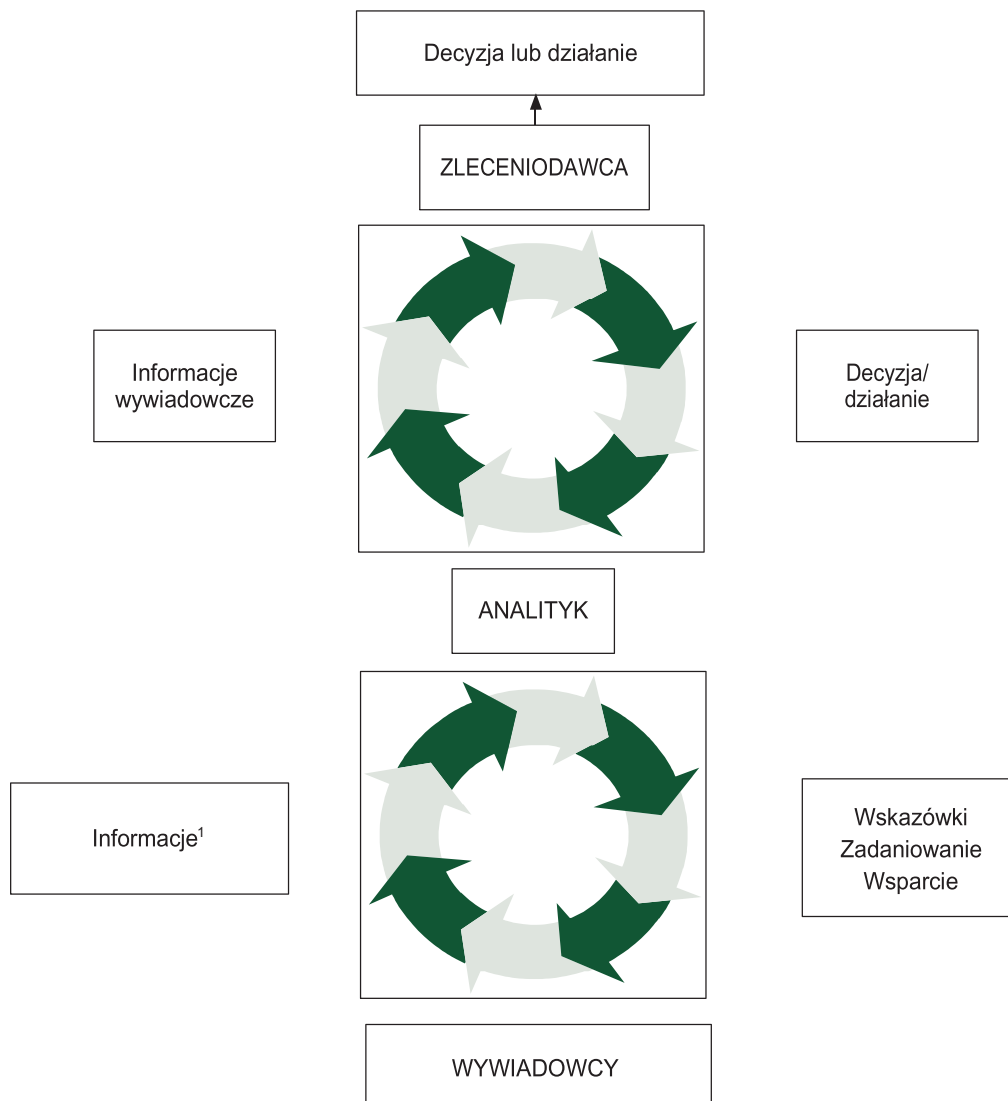
Zasadniczo ta zmiana sprawiła, że nowe korzyści paradoksalnie pociągnęły za sobą niespotykane wcześniej problemy dla zleceniodawców. Zaczęto gromadzić znacznie większe ilości informacji, o wiele szybciej niż poprzednio, a czas na podjęcie decyzji skurczył się. Ponadto kontrolowanie samego procesu gromadzenia informacji stało się problemem, gdyż ze względu na zwiększenie wydajności wywiadowców powstała możliwość zlecenia im coraz to nowych zadań.

Tak więc, o ile poprzednio proces obejmował przekazywanie informacji między wywiadowcą a zleceniodawcą, o tyle teraz – ponieważ nowy system powodował „przeciążenie” informacjami – pojawił się inny problem: zleceniodawca po prostu nie był w stanie skutecznie i szybko przetworzyć wszystkich otrzymanych informacji, a następnie na nie zareagować.

Analitik

Zleceniodawca zaczął odczuwać potrzebę, by powrócić do sytuacji, która umożliwiała szybkie interpretowanie informacji i podejmowanie decyzji. Stąd pojawiła się potrzeba wprowadzenia między wywiadowcą a zleceniodawcą pośredniego szczebla, na którym większość informacji może zostać odebranych, zarejestrowanych, ocenionych i zbadanych, tak aby zinterpretować je i wydobyć z nich znaczenie, po to aby wyniki tego procesu przekazać zleceniodawcy. Takie jest pochodzenie funkcji analityka, a proces analizy nie zmienił się zasadniczo do dzisiaj, zgodnie z tym, co przedstawiono na rys. 1-2.

Rys. 1-2. Rozwinięty model zadaniowania

¹Analitik może otrzymać nieprzetworzone informacje lub poddane ocenie w postaci informacji wywiadowczych albo też oba wymienione rodzaje informacji.

Zasadniczy cel pracy analityka można opisać jako trzyetapowy proces:

- gromadzenia informacji, zrozumienia informacji oraz znaczenia i relacji każdego elementu tych informacji w stosunku do pozostałych elementów;
- opracowania tych informacji w sposób obiektywny, tak aby zrozumieć całość;
- przedstawienia sposobu zrozumienia całości informacji innym, tak aby proces analizy znalazł praktyczne wykorzystanie.

Problematyczne kwestie

W miarę ewolucji tej nowej metody rosły również różnorodność, zakres i dostępność źródeł informacji, czego wynikiem był stopniowy rozwój działalności analitycznej pod względem zakresu, liczebności personelu i znaczenia. Ujmując rzecz możliwie najprościej, w miarę jak coraz więcej informacji przekazywano do „centrali” i coraz większy nacisk kładziono na podejmowanie decyzji w oparciu o wyniki analiz, organizacje orientowały się, że coraz więcej ludzi potrzeba do oceny informacji, tak aby tworzyć, rozpowszechniać i analizować informacje wywiadowcze.

Ma to swoje konsekwencje dla dzisiejszych jednostek analitycznych i zatrudnionych w nich analityków. Im więcej informacji jest gromadzonych, tym bardziej wspomagają one analizę, a zatem też proces decyzyjny. Niemniej prowadzi to również do narastającego obciążenia pracą, co z kolei zmusza do zwiększenia zatrudnienia i wydajności, w przeciwnym razie bowiem będzie prowadziło do utraty skuteczności. Po prostu wzrost ilości informacji, które mają być poddane analizie, w połączeniu ze zwiększonym zapotrzebowaniem na opracowania analityczne zazwyczaj przewyższa wzrost skuteczności wynikający z zatrudnienia większej liczby coraz lepiej wyszkolonych analityków. Innymi słowy, skuteczny i profesjonalnie prowadzony proces analizy zazwyczaj powoduje jeszcze większe obciążenie pracą.

Analiza kryminalna

Analiza kryminalna to analiza „informacji kryminalnych”. Dla większości ludzi – w tym dla funkcjonariuszy organów ścigania – termin „informacje kryminalne” kojarzy się z systemami zestawiania informacji wykorzystywanymi do przechowywania i odczytu danych dotyczących przestępczości i przestępców. W miarę jak rosła ilość i różnorodność zbieranych informacji, stopniowo wprowadzano coraz bardziej złożone systemy mające na celu wspieranie ich przechowywania i odczytu. W tym ściśle określonym kontekście pojawienie się technologii informatycznych stanowiło znaczący postęp. Trudno bowiem sobie obecnie wyobrazić pracę funkcjonariusza pionu operacyjno-śledczego prowadzącego czynności bez stosowania narzędzi informatycznych do celów przechowywania i odczytu informacji na temat przestępczości. Nie ma też żadnych wątpliwości, że bez tych narzędzi służby nie byłyby w stanie sprostać zadaniu rejestrowania i zestawiania informacji kryminalnych.

Samo gromadzenie informacji nie prowadzi jeszcze do uzyskania informacji wywiadowczych. Zanim na podstawie informacji podejmie się działania, należy je poddać odpowiedniej ocenie. Wartość informacji kryminalnych można dodatkowo zwiększyć poprzez ich analizę. W przypadkach gdy dostępne informacje wywiadowcze są zbyt złożone i jest ich zbyt wiele, by można było podjąć proste czynności, należy poddać je analizie, tak aby uzyskać zrozumiałe wyniki.

Obecnie mogą się zdarzyć przypadki niewystarczającego wykorzystania informacji gromadzonych na temat przestępczości i przestępców do opracowania faktycznych „informacji kryminalnych” – zarówno w samych jednostkach analitycznych, jak i na poziomie zleceńodawców, tj. funkcjonariuszy pionu operacyjno-śledczego. Nawet jeśli śledczy mają do dyspozycji wszystkie nowe sys-

temy do przechowywania i ułatwiania dostępu do informacji kryminalnych, wciąż mogą oni nie wykorzystać skutecznie tego nieocenionego zasobu, korzystając z niego tylko jako z „podręcznego odnośnika” do faktów. Dopiero poddanie zgromadzonych informacji kryminalnych właściwej ocenie i skorzystanie z pomocy analityków przy interpretacji powstałych w wyniku tego procesu informacji wywiadowczych pozwala w pełni skorzystać z potencjału drzemiącego w dostępnych zasobach informacji.

Analiza kryminalna oznacza podejście, które określa możliwe sposoby prowadzenia spraw o przestępstwa z wykorzystaniem informacji zgromadzonych w ich toku. W podejściu tym zdefiniowano techniki pozwalające zorganizować nasze naturalne zdolności wnioskowania i rozumowania, naszą „naturalną intuicję”, z której sprawni śledczy nieustannie podświadomie korzystają. Podejście to zapewnia również narzędzia pomagające zrozumieć zgromadzone informacje i przekazać ten sposób rozumienia innym.

Krok naprzód

Analityk kryminalny jest w takim samym stopniu śledczym jak funkcjonariusz prowadzący sprawę. Kluczem do tego, by analiza kryminalna stała się wartościowym narzędziem w walce z przestępczością, jest sprawienie, by jej wyniki miały bezpośrednią wartość dla postępowania. Z tego względu najlepsze rezultaty można osiągnąć wyłącznie wówczas, gdy funkcjonariusze operacyjno-śledczy i analityk pracują razem, na partnerskich zasadach, jako członkowie jednego zespołu.

Podobnie, analityk i detektyw muszą dysponować wieloma umiejętnościami charakteryzującymi dobrych śledczych. Podstawowym problemem analityków jest systematyzowanie informacji w taki sposób, aby ułatwić trudne zadanie wydobywania ich znaczenia. Tak uzyskane informacje wywiadowcze można wykorzystać w praktyce dopiero wówczas, gdy opracuje się właściwe wyjaśnienie znaczenia pierwotnie pozyskanych informacji. W niniejszym podręczniku przedstawiono techniki i systemy, które mogą posłużyć jako praktyczne narzędzia wspierające dowolne postępowanie przygotowawcze lub procedurę operacyjną.

Analiza kryminalna a przestępczość zorganizowana

Pojawienie się analizy kryminalnej jest bezpośrednio związane z ukształtowaniem się przestępczości zorganizowanej i grup przestępczych. Skuteczne wykorzystanie informacji wywiadowczych ma kluczowe znaczenie dla zdolności organu ścigania do zwalczania grup przestępczych. Analiza zapewnia organowi wiedzę konieczną do skutecznego zarządzania dostępnymi zasobami. Przy odpowiednim zadaniowaniu opracowania analityczne mogą pomóc w przygotowywaniu strategicznych planów rozwiązywania bieżących i prognozowanych problemów.

Analiza kryminalna pozwala organom ścigania na proaktywne reagowanie na przestępczość. Umożliwia rozpoznanie i zrozumienie działań grup przestępczych na danych obszarach. Po tym, jak grupy przestępcze i sposoby ich działania zostaną rozpoznane, organy ścigania mogą rozpocząć ocenę obecnych tendencji w świecie przestępczym w celu prognozowania rozwoju działalności przestępczej i planowania działań zapobiegawczych. Analiza zapewnia wiedzę, na której można oprzeć decyzje i określić cele prowadzonych działań operacyjno-śledczych. Analiza kryminalna służy nie tylko wspieraniu funkcjonariuszy prowadzących postępowania przygotowawcze i procedury operacyjne, ale umożliwia również organom ścigania skuteczne zarządzanie zasobami, budżetem oraz pozwala wypełniać obowiązki w zakresie zapobiegania przestępczości.

Na początku ubiegłego stulecia pod pojęciem „przestępczości zorganizowanej” rozumiano np. mafię Cosa Nostra. Obecnie obraz przestępczości zorganizowanej jest całkiem inny. Z myślą o zdo-

byciu władzy i bogactwa powstało wiele nowych grup przestępczych, posiadających dobrze rozwinięte struktury organizacyjne. Mowa tu np. o przestępczych gangach motocyklowych, rosyjskiej, azjatyckiej bądź afrykańskiej przestępczości zorganizowanej, kartelach narkotykowych i gangach ulicznych – pochodzenia azjatyckiego (np. koreańskiego), latynoskiego, gangach czarnoskórych czy też rasistów głoszących wyższość białej rasy. Złożoność tych grup rośnie w miarę ewoluowania płynnych, niemal pozbawionych struktur siatek przestępczych, takich jak np. te pochodzące z Afryki Zachodniej. Należy zauważyć, że powszechna staje się współpraca między różnymi zorganizowanymi grupami i siatkami przestępczymi.

Grupy przestępcze wciąż angażują się w taką działalność, jak handel ludźmi bądź handel narkotykami, wymuszenia, oszustwa i morderstwa. Niektóre z nich większy nacisk kładą na nowe przedsięwzięcia przestępcze, wykorzystując zaawansowane technologie. Gwałtowny rozwój zasobów internetowych w ostatnich kilku latach otworzył przestępcom nowe możliwości uzyskiwania korzyści finansowych. Eskalacja przestępczości z wykorzystaniem zaawansowanych technologii stanowi wymagający i względnie nowy obszar działalności organów ścigania.

Organizacje przestępcze są bardziej wyrafinowane w swoich działaniach i bardziej dynamiczne niż kiedykolwiek wcześniej. Wyzwaniem dla organów ścigania jest odpowiednie przygotowanie się na to rosnące wyrafinowanie w celu ograniczenia wpływu przestępczości na nasze społeczeństwa.

Aby to osiągnąć, organy ścigania muszą wypracować perspektywiczne, ambitne i kompleksowe strategie, tak aby przeciwdziałać zagrożeniom ze strony zorganizowanych grup przestępczych. Analiza kryminalna, jeśli jest odpowiednio zlecana i wykorzystywana, może stanowić skuteczny oręż w arsenale organów ścigania. Państwa posiadające większe doświadczenie w stosowaniu analizy kryminalnej – takie jak Zjednoczone Królestwo – opracowały krajowe modele wywiadu kryminalnego celem ujednoczenia sposobu korzystania z analizy kryminalnej.

Kluczem do dzielenia się informacjami wywiadowczymi jest w dużej mierze teleinformatyka. Szczególnie obecnie, w epoce rozwiniętej przestępczości transgranicznej oraz terroryzmu, niezdolność do skutecznego dzielenia się informacjami może niweczyć wysiłki poszczególnych państw w walce z tymi zjawiskami.

2. Proces analityczny

ANALIZA

Pojęcie „analizy” można zastosować do opisanego procesu interpretowania informacji, który zmierza do nadania im znaczenia. Terminu tego używa się również w odniesieniu do zespołów lub jednostek, które gromadzą takie informacje bądź je przetwarzają, albo też na określenie wyników ich działalności. Najprościej rzecz ujmując, informacje uzyskane w wyniku analizy można opisać jako informacje przetworzone. W kontekście samych tylko organów ścigania „analiza kryminalna” to przetworzone informacje, które organy ścigania pozyskują, wykorzystują i chronią w celu wspierania prowadzonych postępowań karnych i procedur operacyjnych oraz podejmowania decyzji w ich toku.

ANALIZA: WIEDZA (INFORMACJE PRZETWORZONE) OPRACOWANA Z MYŚLĄ O PODJĘCIU DZIAŁAŃ

Wyniki analizy zawsze zakładają pewien margines interpretacji, co przekłada się na nieunikniony element spekulacji i ryzyka, których zakres zależy od jakości i ilości informacji. Analiza zazwyczaj dzieli się na dwa główne obszary.

Strategiczna analiza kryminalna: kładzie nacisk na długoterminowe cele organów ścigania. Zazwyczaj obejmuje przegląd obecnych i pojawiających się tendencji w środowisku przestępczym, zagrożeń dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, możliwości podjęcia działań kontrolnych, a także opracowanie programów przeciwdziałania przestępczości oraz kierunków możliwych zmian polityki lub prawodawstwa.

Taktyczna analiza kryminalna: dostarcza zespołom operacyjno-śledczym hipotez roboczych i wniosków dotyczących szczegółowych elementów nielegalnej działalności dowolnego typu. Obejmuje hipotezy i wnioski na temat określonych siatek przestępczych, osób lub grup zaangażowanych w nielegalną działalność, a także omawia metody ich działania, zdolności, słabe punkty, ograniczenia i zamiary, które to informacje organy ścigania mogą wykorzystać do skutecznego prowadzenia działań.

Solidna wiedza w dziedzinie analizy taktycznej jest stanowczo zalecanym warunkiem wstępnym dla budowania zdolności w zakresie analizy strategicznej. Samo wdrożenie analizy taktycznej stanowi istotne źródło wiedzy analitycznej, którą należy uwzględnić w ujęciu strategicznym.

INFORMACJE WYWIADOWCZE A MATERIAŁ DOWODOWY

Trzeba nadmienić, że to ustawodawstwo krajowe danego państwa wiążąco określa, w jaki sposób informacje wywiadowcze można wykorzystać do działań organów ścigania. Proces zbierania informacji na temat określonej działalności przestępczej zazwyczaj poprzedza gromadzenie materiału dowodowego. Ustawodawstwo rozstrzyga również, czy materiał zebrany na etapie przedprocesowym jest chroniony przed ujawnieniem w postępowaniu karnym.

**MATERIAŁ DOWODOWY:
DANE, NA PODSTAWIE KTÓRYCH PRZEPROWADZA SIĘ DOWODY**

Postępowanie przygotowawcze obejmuje zgłoszone zdarzenia i ma wyjaśnić, co się stało i kto brał udział w danym zdarzeniu. Analiza wspomaga prowadzących postępowanie, wskazując luki w informacjach i kierunki dalszego zaangażowania sił i środków. Dzięki niej postępowanie prowadzone jest we właściwym kierunku. Pozwala ona również uniknąć powielania wysiłków czy też trwonienia zasobów w mało istotnych obszarach. Aby odnieść jak największe korzyści, potencjał analityczny należy zaangażować na jak najwcześniejszym etapie śledztwa lub dochodzenia, najlepiej na samym jego początku – choć ze względów logistycznych nie zawsze jest to możliwe.

CYKL ANALITYCZNY

Pojęcie cyklu analitycznego uznaje się powszechnie za podstawę procesu analizy, zarówno w wymiarze strategicznym, jak i taktycznym.

Rys. 2-1. Analityczny cykl informacji

Zlecenie analizy

Analiza kryminalna jest determinowana potrzebami zleceniodawców, tj. tych, którzy korzystają z opracowań analitycznych. Kierunki czynności analitycznych zależą natomiast od zadaniowania przez zleceniodawców. To oni podejmują inicjatywę na tym etapie cyklu. Zasada partnerstwa wymaga zarówno od zleceniodawców, jak i analityków, podjęcia wspólnych wysiłków mających na celu czytelne określenie oraz właściwe zrozumienie przez obie strony wymogów stawianych wobec opracowania analitycznego.

Oto pierwsze pytania, które należy zadać:

- Kto zleca zadania?
- W jaki sposób zleca się zadania?
- Dlaczego zleca się zadania?
- Jakie zadania się zleca?

Ogólnie rzecz ujmując, odpowiedzi na te pytania udziela się z uwzględnieniem warunków pracy danego analityka, stąd nie można w odniesieniu do tych pytań podać ścisłych i prostych zasad. Aby proces zadaniowania przebiegał prawidłowo, konieczna jest dobra relacja między zleceniodawcą a analitykiem. Analityk musi być obiektywny i nie mogą wpływać na niego pochopnie przyjęte założenia, przy czym powinien być gotów zaakceptować zadanie bez osobistych uprzedzeń.

Zlecanie analizy może przyjąć dwie podstawowe formy:

- zleceniodawca zgłasza zapotrzebowanie na opracowanie analityczne, które będzie dotyczyło określonego tematu lub szeregu tematów będących w polu jego zainteresowania;
- zleceniodawca formułuje ogólne oczekiwania dotyczące obszaru ryzyka, zagrożeń lub możliwości.

Po czytelnym sformułowaniu zlecenia jednostka analityczna rozpoczyna własne, wewnętrzne planowanie pozostałych etapów cyklu analitycznego.

Gromadzenie materiału

Przebieg procesu wywiadowczego zależy od zdolności do uzyskiwania i wykorzystywania danych. Pierwszym i najbardziej fundamentalnym problemem do przezwyciężenia jest kwestia gromadzenia i przechowywania danych w różnych formatach: od danych, które można odczytać w formie elektronicznej, po dokumenty w formie papierowej.

GROMADZENIE MATERIAŁU: POZYSKIWANIE DANYCH

Na tym wczesnym etapie należy unikać przeciążenia danymi, co jest zawsze problematyczne dla każdej służby. Niemniej odrzucenie danych pochopnie uznanych za nieistotne może przysporzyć problemów na kolejnych etapach.

PLAN GROMADZENIA MATERIAŁU: FORMALNE ZDEFINIOWANIE WYMAGANYCH INFORMACJI I SPOSOBÓW ICH POZYSKANIA

Kwestia planowania wszystkich czynności na potrzeby analizy jest szczególnie istotna na etapie gromadzenia materiału. Zarówno w przypadku analizy strategicznej, jak i taktycznej przed podjęciem jakichkolwiek dalszych działań należy jasno określić tematy i zakres analizy. Plan gromadzenia materiału, który określa wymagane informacje oraz sposoby ich pozyskania, ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia uporządkowanego i dokładnego gromadzenia informacji istotnych dla osiągnięcia celów analizy.

W planie gromadzenia materiału należy wskazać kategorie informacji istotnych dla analizy, szczególne elementy danych konieczne do przeprowadzenia analizy, potencjalne źródła informacji oraz źródła, do których należy się zwrócić ze szczegółowymi zapytaniami, a także harmonogram z terminami przesłania zapytań o informacje i terminami, do kiedy informacje te należy uzyskać.

Dla uniknięcia „chaosu” kluczowe znaczenie ma przyjęcie podejścia opartego na uporządkowanym planie gromadzenia materiału, w ramach którego analityk będzie działał aktywnie i twórczo oraz badał wszelkie możliwości pozyskania informacji.

Do źródeł informacji zaliczamy źródła otwarte, zamknięte i źródła niejawne.

- *Informacje ze źródeł otwartych (OSINT)* oznaczają informacje ogólnodostępne. Jedną z bardzo znaczących podkategorii informacji ze źródeł otwartych jest tak zwana „szara literatura”. Może ona obejmować badania naukowe, raporty techniczne czy ekonomiczne, „białe księgi”, materiały z konferencji, rozprawy i doktoraty, dokumenty konsultacyjne, powiązane z danym tematem biuletyny informacyjne itd. Jedną z zasadniczych trudności przy pracy z tego typu źródłami informacji jest ich ocena, ponieważ informacje ogólnodostępne często są tendencyjne, niedokładne lub mają sensacyjny wydźwięk.
- *Informacje ze źródeł zamkniętych* oznaczają informacje, które gromadzi się w określonym celu i których dostępność dla ogółu społeczeństwa jest ograniczona. Informacje ze źródeł zamkniętych często mają formę ustrukturyzowanych baz danych. W przypadku analizy kryminalnej te bazy danych będą w dużej mierze obejmować dane osobowe zebrane w toku czynności prowadzonych wobec figurantów lub ogólne rejestry informacji kryminalnych, a także dane dotyczące rejestracji pojazdów, uzyskanych pozwoleń na broń itd.
- *Informacje ze źródeł niejawnych* oznaczają informacje zgromadzone operacyjnie przez specjalnie do tego celu przeznaczone niejawne środki, w tym z wykorzystaniem osobowych źródeł informacji oraz techniki operacyjnej. Wykorzystanie informacji ze źródeł niejawnych może znacznie podnieść jakość opracowania analitycznego, jako że informacje te zazwyczaj są bardzo precyzyjne, ale może ono również sprawić, że opracowanie to będzie można w znacznie mniejszym stopniu wykorzystać w praktyce ze względu na ograniczenia w rozpowszechnianiu.

Analityk musi umieć korzystać ze wszystkich możliwych źródeł, tj. dobierać źródła informacji raczej ze względu na ich przydatność w danym projekcie niż z uwagi na łatwość w uzyskaniu dostępu. Analityk nie może ulec utrwalonemu przekonaniu, że wyłącznie zamknięte lub niejawne źródła informacji są przydatne i zawierają wiarygodne oraz istotne dane. Wykorzystanie źródeł otwartych dodatkowo zwiększa wiarygodność produktu końcowego i staje się bodźcem do dalszego gromadzenia informacji ze źródeł zamkniętych lub niejawnych.

Wybór źródeł można również rozpatrywać pod względem kosztów pozyskiwania z nich informacji. Wykorzystanie źródeł otwartych zamiast uruchomienia kosztownych niejawnych aktywów może znacząco zmniejszyć koszty gromadzenia materiału, co pozwoli uzyskać więcej informacji i zmieścić się w ustalonym budżecie. Wykorzystanie źródeł otwartych pomaga również chronić lub zachowywać źródła zamknięte bądź niejawne. Jednocześnie penetrowanie źródeł otwartych często wymaga zmierzenia się z niezwykle dużymi wolumenami danych i dlatego analityk zaangażowany w działalność OSINT powinien przejść specjalistyczne szkolenie w tej dziedzinie lub uzyskać wsparcie specjalisty ds. OSINT.

Ostatecznym celem analityka prowadzącego analizę taktyczną jest doprowadzenie do zatrzymania figurantów sprawy lub przerwanie działalności grupy przestępczej. Celem zespołu powinno być zatem opracowanie najbardziej użytecznych źródeł i gromadzenie informacji, które z największym prawdopodobieństwem zapewnią powodzenie działań. Często działania rozpoczyna się od zidentyfikowania współników przestępcy, przy czym zasadniczym celem powinno być raczej określenie charakteru powiązań między nimi i ustalenie ról, jakie odgrywają w ramach procederu, niż identyfikowanie współników samo w sobie.

Bardzo istotną kwestią na etapie gromadzenia materiału jest język źródła. Analiza kryminalna szczególnie przydaje się w postępowaniach przygotowawczych i procedurach operacyjnych dotyczących przestępczości zorganizowanej, która bardzo często ma wymiar transgraniczny. Wyłączenie określonych informacji (w tym informacji ze źródeł otwartych) tylko ze względu na barierę językową może poważnie zaszkodzić jakości opracowania analitycznego. Jednym z możliwych rozwiązań jest zapewnienie analitykom szkoleń językowych, innym – wykorzystanie oprogramowania do tłumaczeń.

Plan gromadzenia materiału powinien obejmować następujące elementy:

- *określenie zagadnienia* – zagadnienie wywiadowcze musi zostać precyzyjnie i czytelnie określone;
- *cel projektu* – w idealnym przypadku jednozdaniowa definicja zleconego zadania wywiadowczego;
- *zakres projektu* – stanowi rozszerzenie celu projektu; w tym elemencie określa się działania, które ma przeprowadzić analityk; zawiera on również szczegółowy opis i zakres źródeł informacji i sposobów ich gromadzenia.

Ocena

Istotność wniosków jest bezpośrednio związana z jakością danych, na których konkretny wniosek się opiera. Z tego względu ocena danych stanowi kluczowy element cyklu analitycznego. Ocenę taką należy przeprowadzić w momencie pozyskania informacji lub niezwłocznie po ich pozyskaniu, tak aby mieć gwarancję, że ocenę przeprowadza się w warunkach, w których pozyskano informacje (ponieważ trudno jest ocenić informacje, które nie zostały prawidłowo pozyskane na poziomie lokalnym). Odrębnie dokonuje się oceny wiarygodności źródła (dostawcy informacji) oraz wiarygodności i dokładności informacji.

OCENA: OCENA WIARYGODNOŚCI ŹRÓDŁA I JAKOŚCI INFORMACJI

Źródło i sama informacja muszą zostać poddane odrębnym, niezależnym ocenom i z tego względu konieczne jest, aby osoba sporządzająca meldunek dysponowała gruntowną wiedzą na temat systemu oceny. Dwa najpowszechniej stosowane systemy to system 4 x 4 i system 6 x 6. W rozdziale 4. *Ocena źródeł i informacji* można znaleźć więcej informacji na temat tego kluczowego procesu.

Zestawianie

Zestawianie oznacza przenoszenie zgromadzonych informacji do systemu przechowywania informacji (niezależnie od tego, czy będzie to szafa na akta czy skomputeryzowana baza danych) w usystematyzowanej formie (z indeksem i odniesieniami), która pozwala na szybki i precyzyjny dostęp. Nie oznacza ono archiwizowania każdego możliwego elementu informacji lub dokumentu pozyskanego na etapie gromadzenia materiału. Odsiewa się informacje nieistotne, niedokładne lub z innego powodu nieużyteczne.

ZESTAWIANIE: ORGANIZOWANIE ZGROMADZONYCH DANYCH W FORMACIE, KTÓRY POZWALA NA ICH ODCZYT I ANALIZĘ

Integracja danych i analiza

Etap analizy jest kluczowy dla procesu analitycznego. Analizę można opisać jako szczegółowe badanie znaczenia i istotnych cech dostępnych informacji. Analiza pokazuje luki w informacjach, mocne i słabe strony, a także sugeruje dalsze działania.

ANALIZA: STARANNE BADANIE INFORMACJI W CELU ODKRYCIA ICH ZNACZENIA I ISTOTNYCH CECH

W analizie chodzi o wykorzystanie i opracowanie informacji wywiadowczych, tak aby kierunkować działania organów ścigania, zarówno w odniesieniu do krótkoterminowych celów taktycznych, jak i długoterminowych celów strategicznych. Zakres i ogólna wiarygodność analizy zależą od zakresu i dokładności pozyskanych informacji, a także od umiejętności analityka. Analiza jest procesem cyklicznym, który może wspierać wszystkie działania organów ścigania. Zróżnicowana przestępczość wymaga zróżnicowanego podejścia, ale we wszystkich przypadkach wykorzystywane informacje nie powinny być wstępnie filtrowane na podstawie sztucznych i arbitralnie ustanowionych kryteriów selekcji.

Integracja danych jest pierwszym etapem procesu analitycznego. Obejmuje łączenie informacji z różnych źródeł w ramach przygotowań do opracowania wniosków. Do przedstawienia tych informacji można wykorzystać różne techniki, przy czym najczęściej sięga się po techniki opracowywania diagramów, w szczególności:

- *diagram powiązań* – w celu określenia relacji między obiektami występującymi w sprawie;
- *chronologia zdarzeń* – aby przedstawić chronologiczne relacje między obiektami lub sekwencje zdarzeń;
- *diagram przepływów* – do badania przepływów pieniędzy, narkotyków, przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub innych dóbr;
- *schemat działalności* – w celu identyfikacji czynności podejmowanych w ramach danej działalności przestępczej;
- *opracowywanie profilu finansowego* – w celu ujawnienia ukrytych przychodów osób fizycznych lub podmiotów gospodarczych oraz ujawnienia wskaźników przestępczości gospodarczej;
- *diagram częstotliwości* – w celu zorganizowania, podsumowania i zinterpretowania informacji ilościowych;
- *porównanie danych* – dla zilustrowania związków między różnymi zmiennymi.

Następnym krokiem w procesie analitycznym jest interpretacja lub logiczne rozumowanie, co wymaga wykroczenia poza same fakty. Rygorystyczne podejście do analizy zmusza do tego, by w momencie integracji przeprowadzić ocenę jak największej ilości informacji, tak aby określić stopień ich wiarygodności. Wykluczenie informacji na samym początku tego procesu może szybko doprowadzić do tego, że przeoczony zostanie kluczowy element informacji. To z kolei może skutkować nieprawidłową analizą i – w ostateczności – zagrozić całemu dochodzeniu.

W toku analizy często pojawia się potrzeba podjęcia dodatkowych projektów analitycznych o charakterze pobocznym w stosunku do pierwotnego. W przeszłości zazwyczaj uruchamiano je jednocześnie i w połączeniu z głównym projektem. Prowadziło to do rozproszenia zasobów, opóźnień i ogólnego obniżenia jakości produktów końcowych. Doświadczenie uczy, że projekty analityczne należy realizować konsekwentnie, pojedynczo lub powinny je prowadzić inne zespoły analityków.

Techniki opisu i integracji danych, takie jak analiza powiązań, nie stanowią celu samego w sobie. Są to po prostu narzędzia wykorzystywane przez analityków w procesie wydobywania znaczenia z informacji. Pierwszym prawdziwym efektem analizy jest wniosek, który powstaje na podstawie przesłanek. Jednym z powszechnych błędów jest intuicyjne sformułowanie wniosku, a następnie poszukiwanie przesłanek, które mogłyby ten wniosek uzasadnić. Znaczenie pierwszeństwa przesłanek należy podkreślać przez takie stwierdzenia jak: „przesłanki, które doprowadziły mnie do wniosku, są następujące”. Nie powinno się natomiast stwierdzać: „przesłanki potwierdzające mój wniosek są następujące”. Niemniej przy przedstawianiu wyników punktem wyjścia powinien być wniosek – ogólna idea; po nim następuje przedstawienie przesłanek, które do tego wniosku doprowadziły.

Termin „przesłanka” w procesie wnioskowania wykorzystuje się do oznaczenia faktów lub części informacji, które łącznie wspierają określone stwierdzenie. Przesłanki są pierwszym i kluczowym etapem faktycznej analizy danych – w odróżnieniu od opisu danych. Zrozumienie, w jaki sposób rozpoznaje się przesłanki, ma istotne znaczenie dla opracowywania wniosków.

Przesłanki są ściśle powiązane z opisanymi informacjami, dlatego stają się najbardziej obiektywnym i dokładnym odzwierciedleniem danych. W ramach dowolnego zbioru przesłanek otrzymanych z określonego zestawu informacji, przesłanki można łączyć na różne sposoby, tak aby formułować różne wnioski.

Istnieją cztery rodzaje wniosków:

- *hipoteza* – wstępne wyjaśnienie; teoria, która wymaga dodatkowych informacji, by mogła zostać potwierdzona lub odrzucona;
- *prognoza* – wniosek dotyczący wystąpienia przyszłego zdarzenia;
- *szacunek* – wniosek dotyczący całości, sformułowany na podstawie próbki, zazwyczaj o charakterze ilościowym;
- *konkluzja* – gruntownie uzasadnione wyjaśnienie.

Należy zwrócić uwagę, że wszystkie wnioski wymagają badania – w tej czy innej formie – zanim będzie można uznać je za fakt.

Rozpowszechnianie

Obowiązkiem analityka jest odpowiednie rozpowszechnianie opracowań analitycznych wśród grup docelowych. W większości przypadków rutynowe rozpowszechnianie przybiera formę krótkich notatek. Niemniej analitycy kryminalni powinni potrafić przedstawiać informacje dotyczące większych spraw ustnie podczas odpraw, a także sporządzać usystematyzowane raporty pisemne, szczególnie przedstawiające dostępne w danym momencie informacje.

ROZPOWSZECHNIANIE: PRZEKAZYWANIE ZLECENIODAWCY WYNIKÓW ANALIZY

Przez cały czas trwania procesu zleceniodawca ściśle współpracuje z analitykiem i wielokrotnie odpowiada na jego zapytania związane z określonym projektem.

Proces rozpowszechniania może przyjąć różne formy, takie jak:

- usystematyzowane raporty pisemne,
- usystematyzowane prezentacje ustne wraz z materiałami towarzyszącymi,

- cotygodniowe przeglądy w formie biuletynów,
- doraźne ustne prezentowanie informacji zespołom operacyjno-śledczym.

Etap rozpowszechniania zamyka pierwotny cykl analityczny.

Ponowna ocena

Ponowna ocena wiąże się z ciągłym przeglądem pełnego cyklu analitycznego, tak aby wskazać sposoby optymalizacji poszczególnych jego etapów. Jeżeli ocena ma przynieść jak największe korzyści, powinna towarzyszyć całemu procesowi, przy czym nie należy odkładać jej na koniec cyklu. Ponowna ocena może być ukierunkowana na:

- proces,
- opracowanie analityczne,
- wykorzystanie opracowania analitycznego,
- skuteczność sprawozdawczości,
- rozlokowanie zasobów kadrowych,
- ustalanie priorytetów,
- punkt widzenia analityka,
- punkt widzenia zleceniodawcy.

Działania wywiadowcze są procesem zespołowym, w przeciwieństwie do czynności realizowanych przez jedną osobę lub grupę osób prowadzących określoną działalność gospodarczą.

3. Przykład krajowego modelu wywiadu kryminalnego: Zjednoczone Królestwo

Model wywiadu kryminalnego Zjednoczonego Królestwa opiera się na dwóch założeniach.

1. Wyróżnia się trzy poziomy przestępczości w Zjednoczonym Królestwie: przestępczość w obrębie jednej jurysdykcji, przestępczość w obrębie wielu jurysdykcji i przestępczość międzynarodową.

Poniższe rozróżnienie ustanowiono z myślą o zwalczaniu działalności przestępczej na wszystkich tych poziomach.

- *Poziom 1 – sprawy lokalne* – zazwyczaj odnoszą się do przestępców, przestępstw i innych zdarzeń występujących na obszarze właściwości podstawowej jednostki organizacyjnej lub niewielkiego garnizonu. Zakres przestępczości będzie bardzo szeroki, od kradzieży mienia o nikłej wartości po morderstwo. Szczególnym problemem na tym poziomie będzie radzenie sobie z bardzo powszechnymi przestępstwami.
 - *Poziom 2 – sprawy transgraniczne* – obejmują zazwyczaj działania przestępcze lub inne zdarzenia dotyczące więcej niż jednej jednostki organizacyjnej. Kluczowe znaczenie na tym poziomie ma rozpoznanie najczęstszych problemów, wymiana odpowiednich danych i zapewnienie zasobów dla wspólnego dobra.
 - *Poziom 3 – poważne przestępstwa i przestępczość zorganizowana* – zazwyczaj prowadzona na skalę kraju lub w wymiarze międzynarodowym, wymaga identyfikowania za pomocą proaktywnych środków oraz reakcji głównie w formie ukierunkowanych działań prowadzonych przez wyspecjalizowane jednostki, a także działań prewencyjnych w skali kraju.
2. Od organów ścigania oczekuje się następujących rezultatów: zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także ograniczenia przestępczości i jej skutecznego zwalczania. Model pozwala osiągnąć te rezultaty za sprawą czterech zasadniczych elementów. Bez nich nie sposób przełożyć działalności w zakresie zwalczania i zapobiegania przestępczości i zakłóceń porządku publicznego na oczekiwane rezultaty. Są to:
 - proces zadaniowania i koordynacji,
 - cztery kluczowe opracowania analityczne,
 - baza wiedzy,
 - systemy i narzędzia wspierające.

Proces zadaniowania i koordynacji

Posiedzeniom grupy ds. zadaniowania i koordynacji przewodniczy kierownik jednostki organizacyjnej, który jest uprawniony do dysponowania zasobami. Uczestniczą w nich również osoby pełniące kluczowe funkcje w zakresie planowania i realizowania zadań organu ścigania.

Zadaniowanie strategiczne ma na celu ustanowienie lub zmianę *strategii zwalczania i zapobiegania przestępczości* (tj. ustanowienie priorytetów w zakresie analizy, prewencji i ścigania) oraz po ustanowieniu priorytetów – przydzielenie podstawowych zasobów.

Celem *zadaniowania taktycznego* jest zastosowanie *możliwości taktycznych* do *strategii kontroli zwalczania i zapobiegania przestępczości*, tak aby reagować na nowe potrzeby i monitorować wdrażanie ustalonych planów. Na *możliwości taktyczne* składają się cztery elementy:

- obejmowanie zainteresowaniem sprawców zgodnie z priorytetami ustalonymi w *strategii zwalczania i zapobiegania przestępczości*;
- zarządzanie punktami zapalnymi na mapie przestępczości i zakłóceń porządku publicznego;
- prowadzenie czynności dotyczących przestępstw i zdarzeń, które – jak można wykazać – łączą się w „serie”;
- stosowanie szeregu „środków prewencyjnych”, takich jak telewizja przemysłowa lub systemy oświetlenia bądź też inicjatywy skierowane do lokalnej społeczności.

Wytwarzanie opracowań analitycznych wymaga od grupy ds. zadaniowości i koordynacji takiego samego zaangażowania w zarządzanie jak dążenie do budowania potencjału analitycznego.

Kluczowe opracowania analityczne to rezultaty, które umożliwiają prowadzenie skuteczniejszych działań policyjnych w oparciu o wyniki analiz, a także zmierzenie wpływu takich działań na przestępczość, liczbę zatrzymań, zakłóceń porządku i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Produkty analityczne są wynikiem współpracy analityków z funkcjonariuszami pionu operacyjno-śledczego, w ramach której gromadzi się nieprzetworzone informacje, analizuje się je, przetwarza i interpretuje, a następnie przedstawia wraz z rekomendacjami co do decyzji lub działań, jakie należy przedsięwziąć. Wyłącznie cztery szerokie kategorie opracowań analitycznych są wymagane do kierunkowania działalności organów ścigania na podstawie wyników pracy analitycznej. Kategorie te omówiono w tabeli 3-1.

Tabela 3-1. Cztery kategorie opracowań analitycznych

	Cel	Zamierzenie	Opis
1. Ocena strategiczna	Rozpoznanie problemów długoterminowych na danym obszarze, a także zakresu działalności przestępczej i prognoz jej wzrostu.	Określenie priorytetów, przydział zasobów, wspieranie planowania, informowanie kierownictwa i decydentów politycznych. Określenie strategii zwalczania i zapobiegania przestępczości: priorytetów w zakresie analizy, prewencji i ścigania.	<ul style="list-style-type: none"> • Cel (odniesienie). • Zakres (funkcyjny/terytorialny). • Obecna sytuacja/przebieg. • Wyznaczone/osiągnięte cele główne. • Postęp od ostatniej oceny. • Główne obszary działalności przestępczej. • Problemy demograficzne/społeczne. • Wzorce/tendencje. • Ograniczenia dotyczące zasobów (przebieg/podsumowanie).
2. Ocena taktyczna	Rozpoznanie problemów krótkoterminowych występujących na danym obszarze, co – w połączeniu z podjęciem stosownych działań – ma zapobiec pogorszeniu lub rozwojowi sytuacji. Monitorowanie postępów w bieżącym stosowaniu możliwości taktycznych.	Wspieranie w kierowaniu bieżącą działalnością i przy realizacji planów, jak również w przydziale zasobów i kierowaniu działaniami odpowiednio do zmieniających się potrzeb i okoliczności.	<ul style="list-style-type: none"> • Obecna sytuacja – postępy w zakresie profilowania, punkty zapalne, środki prewencyjne. • Możliwości przyszłych działań. • Korzyści/wady. Najlepsze scenariusze działania. • Harmonogram (krótko-/średnioterminowy). • Konsekwencje/zmiany w zakresie zasobów.

	Cel	Zamierzenie	Opis
3. Profil figuranta	Opracowanie szczegółowego profilu ewentualnego sprawcy i jego współników na potrzeby dalszych działań.	Wspieranie kadry kierowniczej pionu operacyjno-śledczego w typowaniu figurantów, prowadzeniu sprawy, kształtowaniu planów i sprawowaniu nadzoru.	<ul style="list-style-type: none"> • Dane osobowe. • Dane o działalności przestępczej. • Profil finansowy. • Powiązania osobowe i społecznościowe. • Informacja o połączeniach telefonicznych i elektronicznych. • Informacja o przemieszczaniu się figuranta. • Ocena informacji z obserwacji. • Luki w informacjach.
4. Profil problemu	Rozpoznanie istniejących i pojawiających się serii przestępstw/zdarzeń oraz punktów zapalnych na mapie przestępczości.	Wspieranie kierownictwa w przydzielaniu zasobów na potrzeby prowadzonych spraw, ukierunkowywaniu działań, kontrolowaniu punktów zapalnych, ukierunkowywaniu inicjatyw ograniczania przestępczości i środków zapobiegania przestępczości.	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznanie problemu. • Kontekst i przyczyny. • Zakres wyrządzonych szkód. • Poziom przestępczości i naruszenia porządku publicznego. • Sprawcy. • Powiązania wewnętrzne/zewnętrzne. • Konsekwencje społeczne. • Konsekwencje w zakresie zasobów.

Ustalanie priorytetów pracy analitycznej – jednym z bardziej istotnych obowiązków grupy ds. koordynacji i zadaniowania jest zapewnienie zasobów na rzecz działalności analitycznej, a także kierowanie tą działalnością i jej podtrzymywanie. Aby praca analityczna była w pełni skuteczna, konieczne są odpowiednie zasoby (źródła, ludzie, baza wiedzy, systemy i narzędzia wspierające), a także procedury, które zagwarantują, że działania analityczne pozostaną zgodne z wyznaczonymi celami taktycznymi i strategicznymi.

Źródeł informacji nie powinno się ograniczać do prac o charakterze reaktywnym albo proaktywnym. Wiele wartościowych danych można uzyskać z wyników zrealizowanych prac reaktywnych. Jednocześnie konieczne jest zapewnienie wystarczającej zdolności do prowadzenia działań proaktywnych.

Zainwestowanie we właściwych ludzi, którzy będą pełnić określone funkcje, może przynieść znaczące korzyści. W kontekście pracy analitycznej można wydzielić trzy zasadnicze obszary: zarządzanie danymi, analiza oraz gromadzenie materiału. Kierownik jednostki analitycznej to funkcja kluczowa dla zapewnienia spójności działań jednostki organizacyjnej, czynności gromadzenia informacji i analizy. Cała działalność analityczna powinna być wspierana przez bazę wiedzy oraz odpowiednie systemy i narzędzia.

Baza wiedzy

Baza wiedzy obejmuje szereg źródeł – o charakterze lokalnym lub krajowym – w których określa się zasady prowadzenia działalności analitycznej lub najlepsze praktyki realizacji procesów wymagających zaawansowanych umiejętności oraz ustala się warunki prowadzenia współpracy między służbami. Korzystanie z bazy wiedzy stanowi również użyteczny sposób zarządzania sprawami kadrowymi w celu stworzenia w organach ścigania bardziej profesjonalnego systemu wywiadowczego.

- Krajowy model wywiadu kryminalnego.
- Wytyczne dotyczące ochrony informacji.
- Zbiór dobrych praktyk.

- Krajowe podręczniki i normy na temat:
 - dokumentowania i rozpowszechniania informacji analitycznych,
 - obserwacji,
 - prowadzenia operacji specjalnych i kontrolowanych zakupów,
 - współpracy z osobowymi źródłami informacji,
 - kontroli operacyjnej i dostępu do danych telekomunikacyjnych,
 - orzecznictwa dotyczącego stosowania zaawansowanych czynności operacyjno-rozpoznawczych,
 - lokalnych procedur uzyskiwania dostępu do zbiorów danych,
 - lokalnych procedur nawiązywania i prowadzenia współpracy między służbami,
 - programów szkoleń.

Systemy i narzędzia wspierające

Systemy i narzędzia wspierające analizę umożliwiają gromadzenie, otrzymywanie, rejestrowanie, wykorzystywanie i rozpowszechnianie informacji. Można wyróżnić trzy rodzaje takich systemów i narzędzi.

- *Zapewnienie dostępu do środków przechowywania, odczytu i porównywania danych na etapie poszukiwania informacji* – dostęp do dużych ilości danych gromadzonych i udostępnianych organom ścigania stanowi podstawę działań policyjnych prowadzonych w oparciu o informacje analityczne. Połączenie systemów ogólnokrajowych z systemami o bardziej lokalnym lub specjalistycznym charakterze stwarza ogromny potencjał dla potrzeb zaawansowanej analizy przestępczości lub innych zdarzeń. Kluczem do sukcesu – pod względem jakości opracowań analitycznych – jest zdolność do uzyskania dostępu do danych z różnorodnych platform informacyjnych oraz do zestawiania tych informacji. Może to obejmować zróżnicowane systemy informatyczne, które zawierają:
 - rejestry informacji kryminalnych,
 - informacje ze źródeł otwartych,
 - zbiory informacji wywiadowczych,
 - narzędzia analityczne,
 - specjalistyczne bazy danych (dane dotyczące zarejestrowanej broni, praw jazdy, rejestry karne itd.),
 - narzędzia do zarządzania sprawami.
- *Zapewnienie dostępu do urzędzeń lub systemów na potrzeby pozyskiwania nowych informacji* – gromadzenie informacji wywiadowczych w celu zaspokojenia zapotrzebowania informacyjnego może wymagać wykorzystania „źródeł osobowych” (takich jak informatorzy), funkcjonariuszy działających „pod przykryciem”, obserwacji lub środków techniki operacyjnej. Złożone przedsięwzięcia operacyjne będą wymagały zastosowania kontroli operacyjnej lub zaawansowanej techniki operacyjnej w celu niejawnego pozyskania informacji. Te bardziej wrażliwe techniki są zazwyczaj dostępne wyłącznie w przypadkach poważnych przestępstw, a konieczność ochrony środków i metod pracy operacyjnej sprawia, że nie powinno się korzystać z nich bez wyraźnej potrzeby. Ogólnie rzecz ujmując, mobilne środki techniki operacyjnej są kosztowne i wymagają solidnego uzasadnienia zanim zostaną zastosowane.

Na poziomie lokalnym jednostki wywiadowcze muszą dysponować środkami techniki operacyjnej adekwatnymi do spraw prowadzonych na tym poziomie, przy czym – w razie potrzeby – należy zapewnić czytelne rozwiązania pozwalające na dostęp do bardziej zaawansowanych środków. W przypadku sił policyjnych dystrybucja środków techniki operacyjnej, a także rozwiązań zapewniających dostęp do droższych i bardziej wrażliwych technologii, będzie przedmiotem strategii zwalczania przestępczości i prowadzenia rozpoznania.

- *Zapewnienie systemów ochrony informacji* – informacje wywiadowcze są wartościowym zasobem i dlatego należy się z nimi obchodzić z należytą starannością. Zasada „wiedzy koniecznej” jest powszechnie uznawana za fundament działalności wywiadowczej.

Należy koniecznie znaleźć równowagę między jak najszerszym udostępnianiem informacji, tak aby zapewnić potencjalnie największe korzyści, a ograniczaniem ich dostępności w celu ochrony źródeł, technik i informacji. Systemy ochrony dostępu do informacji pomagają zachować szczelność i skuteczność środowiska wywiadowczego. Zaliczyć do nich należy:

- system rejestracji osobowych źródeł informacji;
- narzędzia analityczne o odpowiednim standardzie;
- strefy bezpiecznego przetwarzania informacji;
- odpowiednio zabezpieczone sale odpraw;
- znormalizowany krajowy formularz rejestrowania informacji wywiadowczych, uwzględniający ocenę ryzyka i dyspozycje dotyczące postępowania z informacją;
- kontrolowany dostęp do informacji zagranicznych organów ścigania.

Opracowania i techniki analityczne

Krajowy model wywiadu kryminalnego opiera się na czterech kluczowych opracowaniach analitycznych, które przedstawiono powyżej. Te z kolei powstają przez zastosowanie dziewięciu technik analitycznych, na których zasadza się rozwój specjalistycznej wiedzy o skutecznych, proaktywnych technikach zwalczania i zapobiegania przestępczości.

Tabela 3-2. Dziewięć rodzajów technik analitycznych

Produkt	Opis	Cel
1. Analiza rezultatów	Pozwala na ocenę oddziaływania: <ul style="list-style-type: none"> • strategii i taktyk patrołowania, • reaktywnych działań, • proaktywnych działań, • inicjatyw ograniczania przestępczości, • innych technik policyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc we wskazaniu dobrych praktyk. • Możliwości optymalizacji. • Relacjonowanie zdarzeń oraz prowadzonych spraw jako wsparcie w procesie rozwoju zawodowego.
2. Analiza wzorców zachowań przestępczych	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznawanie serii przestępstw. • Rozpoznawanie tendencji w przestępczości. • Analiza punktów zapalnych. • Analiza profilu ogólnego. 	Decyzje kierownictwa dotyczące priorytetów „możliwości taktycznych” w odniesieniu do: <ul style="list-style-type: none"> • punktów zapalnych, • rozpoznanych serii przestępstw, • działań prewencyjnych i dywersyjnych w zakresie przestępstw i zakłóceń porządku publicznego. Pomagają one funkcjonariuszom w rozpoznawaniu nowych i potencjalnych tendencji, a także zapotrzebowania na dalsze analizy.

Produkt	Opis	Cel
3. Profile rynków	<p>Uzasadnione oceny bieżącej sytuacji rynku przestępczego związanego z określonym towarem lub świadczeniem (narkotyki, kradzione pojazdy, prostytutka itd.):</p> <ul style="list-style-type: none"> • kluczowe podmioty, • sieci, • zasoby przestępcze, • tendencje w przestępczości. <p>Profile te sporządza się na podstawie innych opracowań analitycznych, zasadniczo na bazie analizy wzorców zachowań przestępczych i sieci przestępczych.</p>	<p>Decyzje kierownictwa dotyczące ustalania priorytetów – wskazanie celów i możliwości na ograniczenie przestępczości:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zestawianie standardowych profili rynków prowadzonych lokalnie pozwala uzyskać bardziej całościowy ogład; • profil może doprowadzić do bardziej szczegółowej analizy profilu indywidualnego, wzorców zachowań przestępczych lub sieci przestępczych ukierunkowanych na wsparcie działań.
4. Analiza tendencji demograficznych/spotecznych	<ul style="list-style-type: none"> • Charakter przemian demograficznych. • Oddziaływanie na przestępczość. • Pogłębiona analiza czynników społecznych, które mogą warunkować zmiany lub tendencje dotyczące przestępców bądź zachowań przestępczych. <p>Analiza taka może być podstawą do badań przestępczości i zakłóceń porządku publicznego, a także znanych bądź prognozowanych przemian społecznych czy demograficznych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Decyzje strategiczne dotyczące przydzielania zasobów i ustalania priorytetów w działaniach organów ścigania. • Pozwala zwrócić uwagę na obszary, w których prawdopodobnie pojawiają się zagrożenia, i przekazać informacje partnerom. • Do wykorzystywania w planowaniu operacji sezonowych lub innych operacji taktycznych w reakcji na pojawiające się zjawiska społeczne i przemieszczanie się ludzi.
5. Profile działalności przestępczej	<p>Przedstawiają szczegółowo sposoby prowadzenia działalności przestępczej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sposób typowania pokrzywdzonych; • specjalistyczną wiedzę techniczną, z której korzystają sprawcy; • słabe punkty systemów lub procedur, które wykorzystują sprawcy; • włączenie wyników innych rodzajów analizy. 	<p>Pozwalają zwrócić uwagę na konieczność zmian w:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przepisach prawa lub innych formach regulacji; • przydzielaniu zasobów w celu sprostania nowym zagrożeniom; • planowaniu taktycznym w celu określenia kluczowych punktów zakłócenia działalności; • możliwościach natychmiastowego ograniczenia przestępczości lub zapobiegania jej; • zwiększaniu poziomu wiedzy przez szkolenia i opracowania podsumowujące informacje.
6. Analiza sieci przestępczych	<ul style="list-style-type: none"> • Kluczowe cechy i funkcje osób w sieci. • Powiązania w obrębie sieci i poza nią. • Silne i słabe punkty sieci. • Analiza danych finansowych i telekomunikacyjnych. • Wnioski na temat zachowań przestępczych w powiązaniu z profilami indywidualnymi. 	<p>W ujęciu strategicznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwrócenie uwagi kadry kierowniczej na wagę powiązań sieciowych przestępczości. <p>W ujęciu taktycznym i operacyjnym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie wkładu w kierowanie czynności, • sugerowanie skutecznych kierunków prowadzenia sprawy i możliwości przerywania działalności przestępczej, • zwrócenie uwagi na luki w informacjach, tak aby kierować pracę ze źródłami.
7. Analiza ryzyka	<p>Analiza względnych zagrożeń ze strony indywidualnych sprawców lub organizacji przestępczych w odniesieniu do:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potencjalnych pokrzywdzonych, • ogółu społeczeństwa, • organów ścigania. 	<p>Zestawienie ocen ryzyka jest wstępem do określenia priorytetów pracy analitycznej lub operacyjno-śledczej, zarówno na poziomie strategicznym, jak i taktycznym, a także prowadzi do sporządzenia planów zarządzania ryzykiem.</p>

Produkt	Opis	Cel
8. Analiza profilu indywidualnego	<p>Pozwala określić zdolności przestępcze i obejmuje informacje dotyczące:</p> <ul style="list-style-type: none"> • powiązań, • stylu życia, • sposobu prowadzenia działań, • danych finansowych, • silnych i słabych stron, • technik, które w przeszłości zapewniły powodzenie lub nie sprawdziły się w odniesieniu do obiektu zainteresowania. <p>Informacje te mogą obejmować wszelkie naruszenia prawa, nie tylko samą działalność przestępczą.</p>	<p>Wspieranie kierunkowania czynności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pomoc w typowaniu obiektów zainteresowania, • określenie zapotrzebowania informacyjnego, • wskazanie, w jaki sposób źródła i zasoby można wykorzystać przeciwko obiektowi zainteresowania.
9. Bieżąca ocena operacyjna (badanie)	<p>Przeprowadzane w czasie rzeczywistym ocena i badanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • napływających informacji o powiązaniach, • innych zdarzeń związanych z figurantami sprawy. <p>Ocena ta może, ale nie musi pozostawać całkowicie w gestii analityka.</p>	<p>Zapobieganie „rozpełzaniu się” sprawy oraz ustalanie priorytetów dla czynności operacyjno-śledczych w świetle wpływających informacji, wraz ze wskazaniem priorytetów dla równolegle prowadzonej pracy analitycznej.</p>

4. Ocena źródeł i informacji

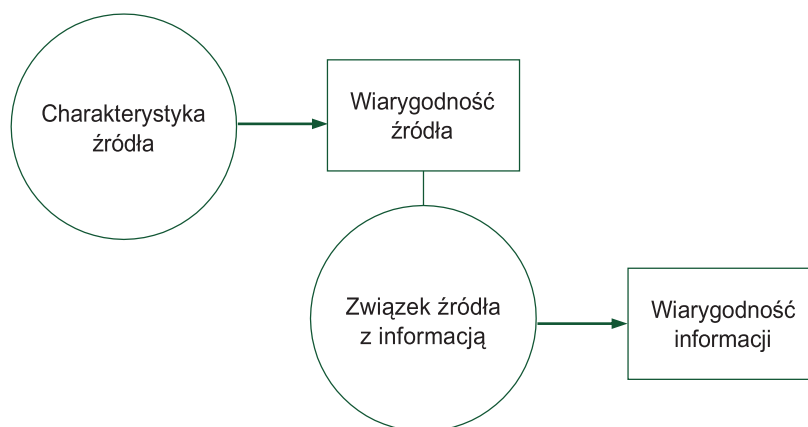
OCENA ŹRÓDEŁ I INFORMACJI

Po zgromadzeniu informacji należy poddać je ocenie – przy czym etap ten w tradycyjnie rozumianych działaniach organów ścigania często może zostać zlekceważony. Pełna i odpowiednia ocena zakłada weryfikację wiarygodności źródła i informacji. Czynność ta ma kluczowe znaczenie dla procesu analitycznego jako całości i stąd wymaga omówienia w osobnym rozdziale.

Opracowano standardowy model oceny informacji, w którym wykorzystuje się tzw. system 4 x 4 – jest on obecnie powszechnie przyjętym rozwiązaniem w organach ścigania. System ten wykorzystują na przykład analitycy w Europolu, gdzie wszelkie otrzymane informacje, które nie zostały jeszcze poddane ewaluacji, ocenia się przed wykorzystaniem, właśnie zgodnie z tym systemem.

Inne organy korzystają z odmian tego systemu, przy czym zawsze rozwiązania te można łatwo zinterpretować, odnosząc się do tabel wyjaśniających, a w razie potrzeby informacja może zostać przełożona z jednego systemu na inny.

Rys. 4-1. Proces oceny

Do oceny źródeł i informacji mają zastosowanie trzy podstawowe zasady:

- 1) na ocenę nie mogą mieć wpływu osobiste odczucia – powinna mieć ona charakter profesjonalnego osądu;
- 2) ocenę źródła należy przeprowadzić oddzielnie od oceny informacji;
- 3) ocenę należy przeprowadzić w jak najmniejszym oddaleniu od źródła.

Tabele oceny z wykorzystaniem systemu 4 x 4

Tabela 4-1a*. Ocena źródła

A	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wątpliwości dotyczących autentyczności, wiarygodności, uczciwości i kompetencji. albo • Dotychczas nieposzlakowana wiarygodność.
B	<ul style="list-style-type: none"> • Źródło, od którego otrzymano informacje, w większości przypadków okazywało się wiarygodne.
C	<ul style="list-style-type: none"> • Źródło, od którego otrzymano informacje, w większości przypadków okazało się niewiarygodne.
X	<ul style="list-style-type: none"> • Nie sposób ocenić wiarygodności.

Tabela 4-2. Ocena informacji

1	<ul style="list-style-type: none"> • Nie ma wątpliwości co do dokładności informacji.
2	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja jest znana osobiście źródłu, nie jest jednak znana osobiście funkcjonariuszowi, który ją przekazuje. • Informacja jest wewnętrznie spójna. • Informacja jest zgodna z innymi informacjami na ten temat.
3	<ul style="list-style-type: none"> • Źródło nie zna osobiście informacji, ale potwierdzają ją inne dotychczas zarejestrowane informacje.
4	<ul style="list-style-type: none"> • Źródło nie zna osobiście informacji, a informacji nie można potwierdzić z niezależnego źródła.

Tabele oceny z wykorzystaniem systemu 6 x 6

Tabela 4-3. Wiarygodność źródła

A CAŁKOWICIE WIARYGODNE	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wątpliwości dotyczących autentyczności, wiarygodności, uczciwości i kompetencji. • Dotychczas nieposzlakowana wiarygodność.
B ZAZWYCZAJ WIARYGODNE	<ul style="list-style-type: none"> • Istnieją pewne wątpliwości co do autentyczności, wiarygodności, uczciwości lub kompetencji (dotyczące jednego z tych aspektów). • Dotychczas źródło zasadniczo wiarygodne.
C OGÓLNI WIARYGODNE	<ul style="list-style-type: none"> • Istnieją wątpliwości co do autentyczności, wiarygodności, uczciwości lub kompetencji (dotyczące dwóch lub większej liczby aspektów). • Do tej pory źródło okresowo wiarygodne.
D ZAZWYCZAJ NIEWIARYGODNE	<ul style="list-style-type: none"> • Istnieją poważne wątpliwości co do autentyczności, wiarygodności, uczciwości, kompetencji. • Do tej pory źródło sporadycznie wiarygodne.
E NIEWIARYGODNE	<ul style="list-style-type: none"> • Pewność co do braku autentyczności, wiarygodności, uczciwości i kompetencji. • Dotychczas źródło niewiarygodne.
F	<ul style="list-style-type: none"> • Nie sposób ocenić wiarygodności.

* W oryginale rysunek i tabela zostały omyłkowo oznaczone tym samym numerem, na potrzeby polskiego wydania, aby nie zmieniać dalszej numeracji, tabela została odróżniona literą „a” [przyp. red.].

Tabela 4-4. Wiarygodność informacji

1 POTWIERDZONA	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja potwierdzona przez niezależne źródła. • Informacja jest wewnętrznie spójna. • Informacja jest zgodna z innymi informacjami na ten temat.
2 PRAWDOPODOBNI PRAWDZIWA	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja niepotwierdzona przez niezależne źródła. • Informacja jest wewnętrznie spójna. • Informacja jest zgodna z innymi informacjami na ten temat.
3 POTENCJALNIE PRAWDZIWA	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja niepotwierdzona. • Informacja jest wewnętrznie spójna. • Informacja jest w pewnym stopniu zgodna z innymi informacjami na ten temat.
4 RACZEJ NIEPRAWDZIWA	<ul style="list-style-type: none"> • Informacja niepotwierdzona. • Informacja nie jest wewnętrznie sprzeczna. • Informacja nieuznana za prawdziwą w momencie otrzymania, choć możliwa.
5 NIEPRAWDOPODOBNA	<ul style="list-style-type: none"> • Dostępne informacje potwierdzają coś przeciwnego. • Informacja jest wewnętrznie sprzeczna. • Informacja jest sprzeczna z innymi informacjami na ten temat.
6	<ul style="list-style-type: none"> • Nie sposób ocenić wiarygodności.

Widać wyraźnie, że powyższe dwa systemy oceny różnią się czymś więcej niż tylko liczbą stopni, w szczególności w odniesieniu do oceny informacji. System 4 x 4 oparto na prostym pojęciu wiedzy posiadanej osobiście. Informacjom z pogłosek nadaje się niższą rangę. Prostota jest sama w sobie zaletą, ponieważ ocena staje się mniej subiektywna.

Anonimizacja źródeł

Po przeprowadzeniu oceny zaleca się zastosowanie systemu anonimizacji. Ma on zapewnić ochronę źródła lub miejsca pochodzenia informacji przed ujawnieniem na podstawie kontekstu lub brzmienia meldunku. Anonimizacja ma również chronić okoliczności lub metodę uzyskania informacji. Następujące wytyczne mają na celu wsparcie tego procesu jako przykłady dobrych praktyk.

- Wszystkie informacje wywiadowcze powinny być precyzyjnie rejestrowane. Meldunki przeznaczone do rozpowszechniania informacji powinny obejmować wyłącznie informacje wywiadowcze związane z zamierzonym celem rozpowszechniania.
- Należy dołożyć starań, aby usunąć z tekstu wszystkie elementy, które w jakikolwiek sposób pozwalają zidentyfikować źródło.
- Czas i miejsce spotkań ze źródłami osobowymi mogą być nieistotne, a ich wskazanie może doprowadzić do identyfikacji źródła.
- Powtarzanie informacji z tego samego źródła może doprowadzić do jego ujawnienia. Aby ograniczyć takie ryzyko, zalecane jest wykorzystanie niejawnego rejestru źródeł, w którym losowo nadawane są numery referencyjne.
- Anonimizacja powinna uniemożliwić osobie zapoznającej się z informacją określenie, czy źródło ma charakter techniczny czy osobowy.
- W pewnych okolicznościach ujawnienie w treści informacji wywiadowczych prawdziwej tożsamości źródła może być korzystne, aczkolwiek nie należy wskazywać, że to ta osoba jest źródłem. Przykładowo, może okazać się to konieczne, gdy źródło było widziane przez innych funkcjonariuszy lub przestępców z grupą określonych osób, a niepodanie imienia i nazwiska źródła w raporcie mogłoby wzbudzić podejrzenia co do jego/jej niejawnej współpracy.

- Sporadycznie, informacje wywiadowcze z pojedynczego meldunku obejmą zakres materiału wywiadowczego, który może być znany jedynie ograniczonej liczbie osób. Dla zapewnienia większego bezpieczeństwa należy podzielić ten materiał na wiele meldunków i przypisać im różne numery referencyjne.
- Jeśli funkcjonariusz ma obawy, że treść meldunku może wskazywać na źródło, powinien przedstawić tę kwestię przełożonemu, zanim materiał zostanie rozpowszechniony lub wprowadzony do systemu wywiadowczego.

Rozpowszechnianie

Kolejnym procesem, który należy przeprowadzić na tym etapie, jest udzielenie wskazówek odbiorcom na temat tego, co mogą zrobić z otrzymanymi informacjami. Można to uczynić, nadając odpowiednią klauzulę tajności (np. tajne, poufne, zastrzeżone) lub określając dyspozycje, na które składają się zezwolenia i ograniczenia wskazujące, kto ma prawo lub kto musi uzyskać dostęp do informacji.

Poniżej podano przykład systemu kodowania dyspozycji dotyczących postępowania z informacjami.

Tabela 4-5. Kody dyspozycji dotyczących postępowania z informacją

1	Rozpowszechnianie dozwolone w obrębie organów ścigania państwa pochodzenia.
2	Rozpowszechnianie dozwolone w odniesieniu do innych organów krajowych.
3	Rozpowszechnianie dozwolone w odniesieniu do międzynarodowych organów ścigania.
4	Rozpowszechnianie dozwolone jedynie w obrębie organu, z którego pochodzą informacje.
5	Dopuszcza się rozpowszechnianie, ale organ otrzymujący informacje musi dochować określonych warunków.

Takie dyspozycje można dodawać do omówionych powyżej kodów oceny źródła i informacji. Tak oto kod B24 można odczytać następująco:

- B—źródło, od którego otrzymano informacje, w większości przypadków okazywało się wiarygodne;
- 2—informacja znana osobiście źródłu, nieznaną jednak osobiście funkcjonariuszowi, który ją przekazuje;
- 4—rozpowszechnianie dozwolone jedynie w obrębie organu, z którego pochodzą informacje.

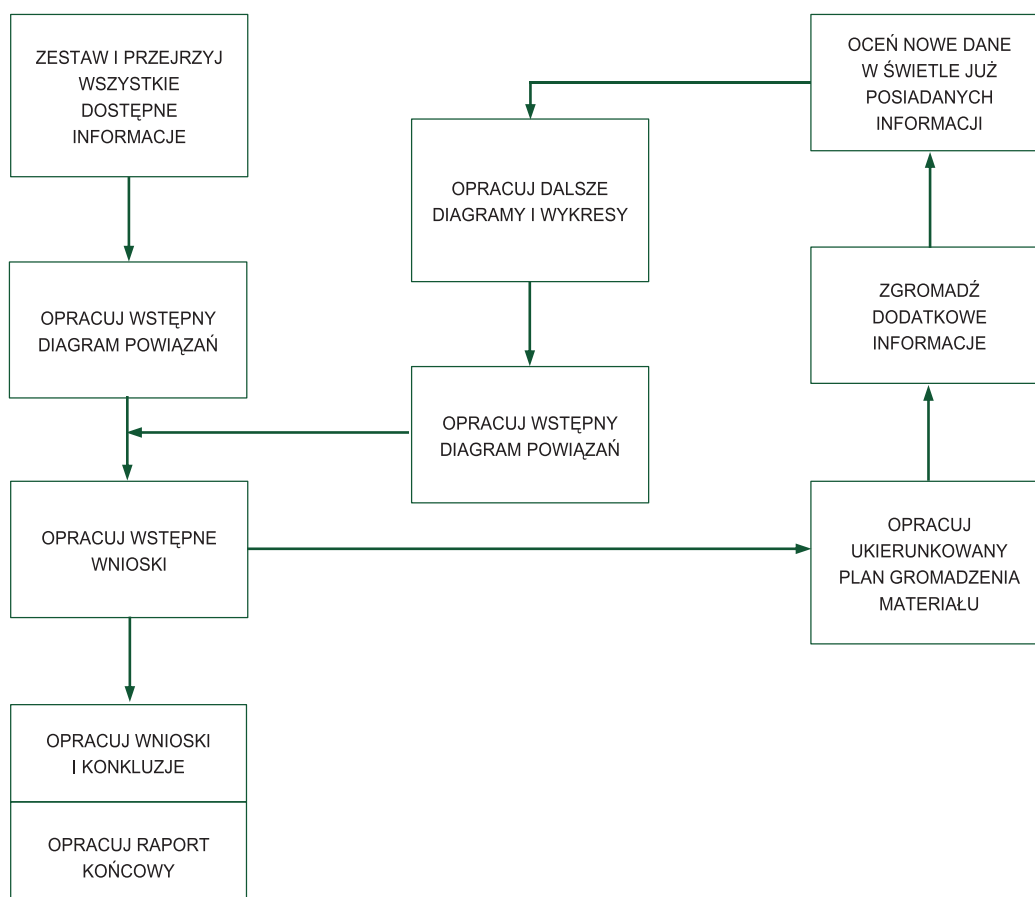
Z włączenia określonych informacji wywiadowczych do opracowania analitycznego wynika, że jeśli informacje te oznaczono klauzulą „tajne”, cały dokument otrzyma taką klauzulę. Podobnie, jeśli dowolny element oznaczono kodem dyspozycji postępowania z informacją 4 (oznaczającym rozpowszechnianie jedynie w obrębie organu, z którego pochodzą informacje), wówczas rozpowszechnianie całego opracowania analitycznego zostanie w ten sam sposób ograniczone.

5. Analiza i procesy analityczne

Etap analizy jest kluczowy dla procesu wywiadowczego, ponieważ dotyczy badania znaczenia dostępnych informacji z uwzględnieniem najbardziej istotnych ich cech.

Analiza pozwala dojrzeć luki w informacjach, mocne i słabe strony oraz wytycza dalszą drogę postępowania.

Rys. 5-1. Proces analityczny

Proces analityczny ma kluczowe znaczenie dla opracowania informacji wywiadowczych, które pozwolą ukierunkować działania organów ścigania, zarówno w odniesieniu do krótkoterminowych celów taktycznych, jak i długoterminowych celów strategicznych. Zakres analizy i jej ogólna wiarygodność zależą od zakresu i dokładności pozyskanych informacji, a także od umiejętności analityka. Analiza jest procesem cyklicznym, który można stosować w odniesieniu do wszystkich celów organów ścigania. Zróżnicowana przestępczość i szerokie spektrum działalności operacyjno-

-śledczej wymagają zróżnicowanego podejścia, jednakże – aby umożliwić skuteczną analizę – zakres wykorzystywanych informacji nie powinien być sztywno określany za pomocą sztucznych kryteriów. Wszelkie ograniczenia w tym zakresie winny wynikać jedynie z dostępności informacji i prawnych ograniczeń obowiązujących w danym państwie.

Integracja danych jest pierwszym etapem procesu analitycznego, na którym zestawia się różne rodzaje informacji pochodzących z różnych źródeł w celu ustalenia braków informacyjnych, tak aby wysnuć wnioski na potrzeby kierunkowania dalszych czynności w sprawie. Staranna integracja danych pozwala wskazać na luki w informacjach i słabe punkty w postępowaniu, gwarantując tym samym, że analityk będzie konsekwentnie gromadził informacje, nawet w najwcześniejszym stadium analizy. Podczas procesu integracji danych na początku postępowania analityk może również rozpocząć formułowanie hipotez w oparciu o niepełną wiedzę.

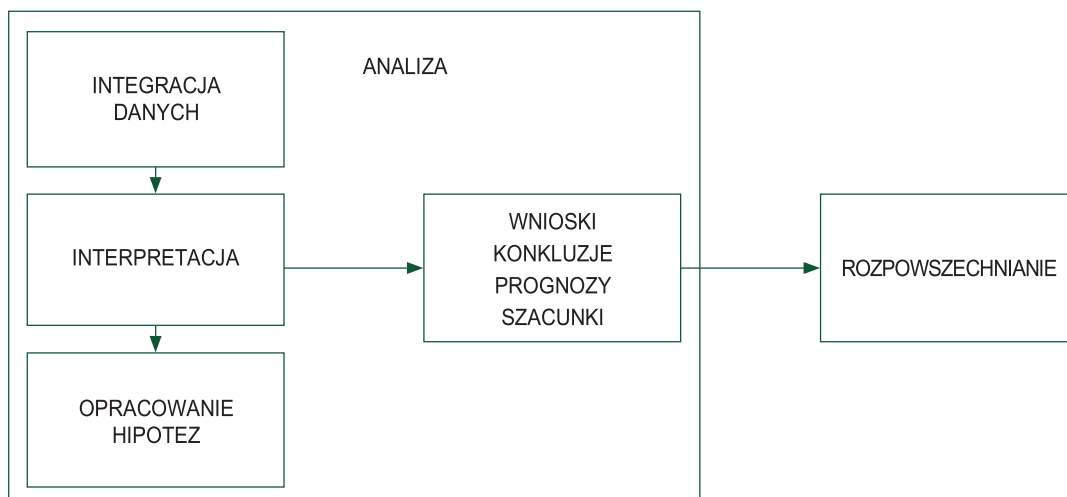
**INTEGRACJA DANYCH: ŁĄCZENIE DANYCH NA POTRZEBY
OPRACOWYWANIA WNIOSKÓW**

Następnym etapem w procesie analitycznym jest interpretacja, która często oznacza konieczność wykroczenia poza fakty i rozważania „co by było, gdyby”. Aby można było z powodzeniem przejść przez ten etap, poprzednie etapy należy zrealizować do końca i starannie, tak aby ograniczyć ryzyko, które podejmuje analityk, gdy formułuje uzasadnione opinie w oparciu o dostępne informacje.

**INTERPRETACJA DANYCH: NADAWANIE DANYM ZNACZENIA;
WYKRACZANIE POZA DOSTĘPNE INFORMACJE**

Integrując dane – zazwyczaj w formie diagramów, ale także tabel lub map – analityk tworzy podstawę dla późniejszego przeprowadzenia interpretacji. Diagramy i inne opracowania są pomocne w przedstawianiu informacji lub mogą posłużyć do obrazowania koncepcji, niemniej sednem analizy zawsze pozostają dane, które za tymi diagramami i opracowaniami stoją, wraz z ich znaczeniem. W niniejszym podręczniku skupimy się na tych właśnie efektach ubocznych analizy, jako że są one niezwykle użyteczne – po pierwsze, pomagają pojąć ogólny proces analizy informacji, a po drugie, pomagają zrozumieć naturę konkretnego problemu.

Rys. 5-2. Proces analizy

Dzięki wielokrotnemu powtórzeniu tego procesu analityk może albo znaleźć potwierdzenie dla hipotez, które już opracował, albo je odrzucić. Nie ma znaczenia fakt, że pierwotna koncepcja jest błędna, najistotniejsze jest, aby rozpoznać, że jest ona błędna. W miarę rozwoju sprawy poziom dokładności koncepcji rośnie, a analityk może coraz bardziej ufać sformułowanym hipotezom.

W ten oto sposób hipoteza dostarcza teorię, która może ukierunkować dalsze gromadzenie materiału. Hipoteza lub dowolny wniosek powinny obejmować:

Kluczową osobę lub osoby	– KTO?
Działalność przestępczą	– CO?
Sposób działania	– JAK?
Zakres geograficzny	– GDZIE?
Motywy	– DLACZEGO?
Ramy czasowe	– KIEDY?

Sformułowane hipotezy lub wnioski mogą zostać przetestowane przez zespoły operacyjno-śledcze, przy czym kluczowe znaczenie ma wówczas informacja zwrotna. Hipotezy zakładają dużą dozę spekulacji i wymagają potwierdzenia lub uzasadnienia bądź też trzeba je odrzucić w związku z poczynionymi ustaleniami. Dla testowania hipotez kluczowe znaczenie ma usystematyzowane gromadzenie informacji, stąd też należy opracować plan gromadzenia materiału.

W procesie analizy analitycy powinni uwzględnić pewne reguły i normy.

REGUŁY DLA ANALITYKA KRYMINALNEGO

Ufaj własnej profesjonalnej ocenie.

To ty jesteś specjalistą. Powinieneś być przekonany do efektów swojej pracy i bronić ich, o ile analizowane informacje potwierdzają Twoje stanowisko.

Nie obawiaj się podejmować ryzyka.

Nie obawiaj się, że popełnisz błąd przy prognozowaniu tendencji lub zdarzeń. Podejmowanie ryzyka to nieodłączna część Twojego zawodu. Jedynie podejmując ryzyko, możesz zwiększyć wartość, jaką zapewniasz służbie.

Lepiej popełnić błąd, niż nic nie robić.

Jeśli jesteś w błędzie i na to wskazują fakty, przyznaj się do tego. Tylko ten nie popełnia błędów, kto nic nie robi.

Unikaj za wszelką cenę projektowania własnych przekonań.

Projektowanie własnych przekonań oznacza projektowanie własnego sposobu myślenia lub systemu wartości na inną osobę. Przedmiotem Twojej pracy są przestępcy. Ich mentalność jest całkiem odmienna od Twojej. Musisz nauczyć się myśleć tak jak oni.

Wyniki analizy mają wartość dopiero wówczas, gdy są rozpowszechniane.

Przekazuj wyniki pracy analitycznej, wnioski i rekomendacje w sposób czytelny, skuteczny i na czas. To, czego nie wie Twój zleceniodawca, jest bezwartościowe.

Gdy wszyscy zgadzają się w danej kwestii, prawdopodobnie coś jest nie tak.

To bardzo rzadkie i niespotykane, by grupa osób należących do społeczności analitycznej w pełni zgadzała się w jakiegokolwiek kwestii. Jeśli tak się dzieje, pora zacząć się martwić.

Twojego zleceniodawcę nie obchodzi, jak wiele wiesz, więc powiedz mu tylko tyle, ile musi wiedzieć.

Przeładowanie szczegółami może po prostu przesłonić istotne fakty.

Forma nigdy nie jest ważniejsza od treści.

Profesjonalny wygląd i odpowiedni dobór formatu opracowania analitycznego mają znaczenie, ale nie są one istotniejsze od jego treści. Zleceniodawcy chcą poznać znaczenie informacji wywiadowczych na czas, gdy jest im to potrzebne.

Stanowczo dąż do gromadzenia informacji, które są Ci potrzebne.

Nigdy nie zadowolaj się ilością informacji mniejszą niż wymagana. Jeśli z jakiegokolwiek względu nie uda Ci się uzyskać dostępu do kluczowego źródła danych – Ty poniesiesz konsekwencje.

Nie traktuj zmian redakcyjnych osobiście.

Jeśli zmiany redakcyjne nie zmieniają znaczenia opracowania, zaakceptuj je. Jeśli zmieniają to znaczenie, wyraż swój sprzeciw. Niemniej może zdarzyć się tak, że ktoś bardziej przenikliwy zauważył coś, co Ty przeoczyłeś. Wierz w efekty swojej pracy, ale bądź krytyczny wobec siebie.

Poznaj kolegów ze społeczności analitycznej i rozmawiaj z nimi.

Nie jesteście konkurentami, należycie do tego samego gatunku. Stań się częścią społeczności. Nie sięgaj po telefon jedynie wówczas, gdy czegoś potrzebujesz.

Nie traktuj zbyt poważnie ani siebie, ani swojej pracy.

Staraj się uniknąć wypalenia zawodowego. Skreślenie Cię z listy zasobów kadrowych będzie stratą dla zatrudniającej Cię służby (nawet jeśli początkowo nie będzie tak postrzegane). Dobro Twojej rodziny i Twoje zdrowie są istotniejsze niż schwywanie przestępcy lub wspięcie się na kolejny szczebel kariery. Twoje miejsce w ogólnym porządku rzeczy nie ma znaczenia samo w sobie. Twoje zaangażowanie, wytrwałość i oddanie w pracy dadzą efekty jedynie w dalszej perspektywie.

DZIESIĘĆ NORM OBOWIĄZUJĄCYCH ANALITYKÓW

1. Analizowane dane oraz informacje wywiadowcze należy wykorzystywać do ukierunkowywania postępowań przygotowawczych lub procedur operacyjnych.
2. Analiza powinna stanowić integralną część każdej znaczącej sprawy prowadzonej przez służbę.
3. Wyniki pracy analitycznej należy dokumentować przynajmniej w formie pisemnego raportu. Opracowania graficzne mogą również zostać zaprezentowane, ale dopuszcza się je jedynie jako uzupełnienie pisemnego raportu – a nie jako jego zamiennik.
4. Opracowania analityczne powinny zawierać wnioski i rekomendacje. Przedstawia się je kadrze zarządzającej do rozważenia w procesie decyzyjnym.
5. Sporządzenie opracowania analitycznego wymaga intelektualnego przetworzenia danych. Zestawianie danych, które nie jest wynikiem porównania lub innych rozważań, nie stanowi analizy samej w sobie.
6. Opracowania analityczne muszą być dokładne. Zleceniodawcy muszą mieć możliwość polegania na danych dostarczonych przez analityka.
7. Analizy należy dostarczać na czas, tzn. wtedy, gdy ich wyniki mogą zostać skutecznie wykorzystane.
8. Opracowania analityczne powinny uwzględniać wszystkie istotne dane, udostępnione analitykowi niezależnie od źródeł i sposobów ich pozyskania.
9. W analizie należy uwzględnić najlepsze i najbardziej aktualne programy komputerowe, techniki zestawiania i wizualizacji danych oraz techniki analityczne, które są dostępne w środowisku pracy analityka.
10. Analiza powinna wносить istotny wkład pod względem jakościowym i ilościowym w realizację ustawowych zadań służby lub instytucji, dla której ją sporządzono, i w tym kontekście również należy ją oceniać.

6. Rola analizy

Organy ścigania i służby specjalne wykorzystują analizę w prowadzonych postępowaniach przygotowawczych lub procedurach operacyjnych. W ich toku gromadzi się materiał dowodowy (informacje), który następnie poddaje się analizie w celu zrekonstruowania przestępstwa. Analiza oznacza zastosowanie logicznego rozumowania do danych (Harris 1976:27).

Wszczynając sprawę, należy ustalić, jakie informacje będą konieczne, i zaplanować, w jaki sposób można je zdobyć, np. przez przesłuchania bądź rozpytania lub wykonanie postanowienia o przeszukaniu. Jednocześnie należy nieustannie formułować koncepcje i hipotezy na temat sprawców przestępstwa i tego, w jaki sposób zostało ono popełnione. Wspomniane hipotezy stanowią bowiem podstawowe narzędzia również w ramach procesu analitycznego (Harris 1976:27). Planowanie gromadzenia materiału i analityczne podejście do prowadzonych spraw skutkuje tym, że analitycy odgrywają rolę osób zarządzających informacją lub sprawą.

W 1976 r. analizę definiowano następująco: „czynność, za pomocą której wydobywa się faktyczne lub domniemane znaczenia przez organizowanie i systematyczne badanie różnorodnych informacji” (Harris 1976:30). Do ukończenia analizy potrzebne są trzy kroki: podsumowanie istotnych informacji, zestawienie takiego podsumowania z oczekiwaniami wynikającymi z pierwotnej hipotezy, a następnie wyjaśnienie wyników tego porównania (Anderson i Zeldidich, cytowani w: Harris 1976:30).

Obecnie analizę postrzega się jako proces, który rozpoczyna się od identyfikacji problemu lub czynu zabronionego, przeglądu i podsumowania posiadanych informacji oraz dokładnego określenia, jakie dodatkowe dane są potrzebne, przy czym kroki te powtarza się aż do rozwiązania problemu lub zakończenia postępowania.

Analiza stanowi klucz do ukierunkowania informacji i nadania im znaczenia lub do odkrycia tego znaczenia, co nie zawsze jest proste. Przykładowo, nieznanymi wcześniej przestępcy lub nowe rodzaje działalności przestępczej mogą nie pasować do rozpoznanych wcześniej wzorców (Harris, 1976:30).

Rozgraniczenia między analizą a innymi etapami cyklu analitycznego nie są ostateczne. Przykładowo, raport analityczny jest bezpośrednim rezultatem analizy przeprowadzonej na określonym zestawie informacji. Niemniej sam raport może wskazywać lub stwierdzać istnienie zapotrzebowania informacyjnego, co z kolei prowadzi do dalszego gromadzenia materiału. Z tego względu wypada go uznać za część procesu planowania. Podobnie, rozróżnienie między analizą a zestawianiem informacji nie zawsze jest czytelne. Zestawianie (umieszczanie danych w formatach, które ułatwiają analizę) i analizę często przeprowadza się jednocześnie.

Analiza odgrywa różne role w organach ścigania. W niektórych przypadkach wszczynane sprawy natychmiast przekazywane są analitykom, aby przeszukali bazy danych, podsumowali znane fakty i opracowali plan czynności dla funkcjonariuszy prowadzących sprawę. Takie podejście można określić mianem „prowadzenia spraw na podstawie wyników analiz”. W innych organach analitycy biorą na siebie strategiczną ocenę pojawiających się problemów, dostarczając decydentom reko-

mendacji na potrzeby procesu kierowania. Takie podejście można określić mianem „kierowania organizacją na podstawie wyników analiz”. W jeszcze innych organach analizę stosuje się dopiero wtedy, gdy funkcjonariusze prowadzący sprawę zgromadzą znaczne ilości danych – analityków zatrudnia się wówczas do zbadania tych danych i przekazania wskazówek przydatnych do dalszego prowadzenia sprawy. Takie podejście można określić mianem „prowadzenia spraw ze wsparciem analitycznym”. W niektórych organizacjach natomiast analizę wykorzystuje się jedynie do sporządzania diagramów i wykresów. W innych z kolei zleca się ją w celu wsparcia opinii biegłych składanych przed sądem. Być może właśnie ze względu na tę różnorodność form oraz zróżnicowanie umiejętności, którymi posługują się analitycy, pion analityczny stał się kluczowym pionem w większości organów ścigania wielu państw. Jest dziś jasne, że organy stosujące analizę znacząco na tym korzystają.

PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI ANALITYKA

Choć istnieje szeroki zakres technik i rodzajów opracowań, które pozwalają na przedstawienie wyników analizy, u ich podstaw leży kilka umiejętności, które wykorzystuje analityk. Do wachlarza umiejętności decydujących o powodzeniu procesu analitycznego należą: logiczne rozumowanie, umiejętności badawcze i pisarskie, a także umiejętność obsługi komputera i wizualizacji informacji. Analityk powinien być wytrwały, samodzielny, elastyczny i gotowy do formułowania osądów.

LOGICZNE ROZUMOWANIE

Umiejętność logicznego myślenia, dostrzegania tendencji i prognozowania przyszłej sytuacji ma dla analityka znaczenie zasadnicze. Ci, którzy nie są w stanie zorganizować danych i czegoś się z nich „dowiedzieć”, nie odniosą sukcesów w analizie. Logiczne rozumowanie może jednym przychodzić łatwiej niż innym, jednak można się go nauczyć. Wytrenowanie zdolności rozumowania jest możliwe przez rozwiązywanie zagadek na podstawie wskazówek w literaturze lub w zestawach zagadek, czy też przez inne rodzaje wysiłku intelektualnego. Aby dowiedzieć się czegoś z danych, należy uznać własną omyślność i braki w wiedzy. Pozyskiwanie wiedzy z danych pozwala również opracowywać wskaźniki i prognozy (zob. również uwagi dotyczące myślenia krytycznego na s. 41).

UMIEJĘTNOŚCI KOMUNIKACYJNE

Zdolność do pisemnego i ustnego komunikowania się ma kluczowe znaczenie dla sporządzania opracowań analitycznych. Wyniki analizy stają się bezwartościowe, jeżeli nie zostaną udostępnione i przedstawione w odpowiedni sposób. Wyjaśnienie złożonej sprawy osobom blisko z nią związanym jest stosunkowo łatwe. Analitycy muszą jednak potrafić wyjaśnić ją tym, którzy po prostu nic o niej nie wiedzą.

Za dobry tekst w 65 procentach odpowiada dobra organizacja pracy, a w 35 procentach – zwięzły i precyzyjny styl pisania. Podobnie ma się rzecz z ustnym przedstawianiem informacji, choć w tym wypadku w grę wchodzi również umiejętność tworzenia i wygłaszania prezentacji.

MOŻLIWE ZADANIA JEDNOSTKI ANALITYCZNEJ

Strategiczne identyfikowanie obiektów zainteresowania

Jednostka analityczna identyfikuje wskaźniki działalności przestępczej i zdolności przestępcze, na podstawie których rekomenduje objęcie zainteresowaniem operacyjnym lub procesowym konkretnych przestępców lub grup przestępczych. Obejmuje to ocenę zagrożeń i formułowanie ostrzeżeń.

Planowanie czynności

Jednostka współpracuje z prokuratorami i funkcjonariuszami prowadzącymi sprawę już na etapie opracowywania pierwszego planu czynności. Udział jednostki analitycznej w tym procesie obejmuje wstępne podsumowanie wszystkich znanych informacji (w tym materiału pozyskanego z ogólnodostępnych, rządowych lub komercyjnych baz danych), sporządzenie listy zagadnień, które warto zbadać, i dokonanie wstępnej oceny szans powodzenia sprawy.

Wsparcie w prowadzeniu spraw

Jednostka analityczna wyznacza odpowiedniego analityka dla każdej priorytetowej sprawy. Jego praca obejmuje m.in.:

- opracowanie baz danych na potrzeby prowadzonych operacji;
- analizę powiązań;
- analizę wykazów połączeń;
- analizę finansową;
- analizę przepływów;
- analizę informacji o działalności gospodarczej;
- analizę specjalistycznych informacji;
- podsumowanie wraz z opinią biegłego.

Analitycy mogą również zostać skierowani do realizacji czynności w sprawach prowadzonych wspólnie z innymi organami, także w ramach współpracy międzynarodowej.

Doradztwo w prowadzeniu spraw

Jednostka analityczna powinna zapewnić doradztwo w odniesieniu do spraw, które nie są priorytetowe. Doradztwo to może obejmować planowanie czynności, opracowanie uproszczonych baz danych lub dostarczenie oprogramowania na potrzeby prowadzonych spraw, opracowanie strategii zarządzania informacjami, formułowanie wytycznych w zakresie uproszczonych opracowań analitycznych, które mogą zostać sporządzone przez funkcjonariuszy pionu operacyjno-śledczego.

Szkolenia

Jednostka analityczna powinna zapewniać szkolenia w zakresie pracy analitycznej, jak również z zagadnień pokrewnych. Aby promować wykorzystanie analizy w służbie, należy zagwarantować wszystkim pracownikom merytorycznym uczestnictwo w co najmniej jednodniowym seminarium poświęconym analizie.

Współpraca międzyinstytucjonalna

Jednostka analityczna powinna korzystać z okazji do nawiązywania kontaktów w innych organach ścigania – poprzez udział w pracach grup formalnych i nieformalnych, konferencjach oraz szkoleniach organizowanych przez strony trzecie. Wskazany jest rozwój współpracy z ośrodkami akademickimi.

Projekty specjalne

Jednostka analityczna powinna pomagać w rozpoznawaniu możliwości rozwoju w zakresie eksploracji danych celem zapewnienia systemów wczesnego ostrzegania i zapobiegania przestępczości. Ponadto, w razie potrzeby powinna również testować oprogramowanie analityczne, a także realizować inne projekty specjalne obejmujące opracowywanie podręczników na potrzeby służby.

ZNAJOMOŚĆ OBSŁUGI KOMPUTERA

W dzisiejszych warunkach analizę należy prowadzić z wykorzystaniem komputera. Znajomość obsługi komputera okazuje się trzecią najistotniejszą umiejętnością w analizie kryminalnej, niezależnie od tego, czy analityk poszukuje ogólnodostępnych informacji w Internecie, przygotowuje pisemny raport w edytorze tekstu, używa licencjonowanego oprogramowania kalkulacyjnego lub bazodanowego na potrzeby zestawiania informacji czy też wykorzystuje programy do eksploracji danych, wizualizacji wyników analizy lub opracowywania map.

Choć większość szkół wyższych i uniwersytetów do uzyskania dyplomu wymaga obecnie znajomości obsługi komputera, kandydaci wciąż rozpoczynają pracę w organach ścigania bez znajomości zagadnień związanych z bazami danych, geokodowaniem i innymi istotnymi czynnościami wykonywanymi za pomocą komputera. Znajomość obsługi komputera jest analitykowi absolutnie niezbędna.

WIZUALIZACJA INFORMACJI

Przekształcenie danych w postać graficzną może okazać się niezbędne do umożliwienia odbiorcom zrozumienia kryjących się za nimi treści. Wielu ludzi postrzega analizę jako szereg graficznych przedstawień danych, choć analitycy wiedzą, że wizualizacje stanowią zaledwie jeden z wielu aspektów procesu analitycznego. Tworzenie diagramów umożliwia prosty wgląd w grupę, transakcję lub proces. Prostota diagramu jest często wynikiem pełnego zrozumienia danych przez analityka, co pozwala sprowadzić je do elementów graficznych koniecznych do ich wyjaśnienia. Obejmuje to nie tylko zdolność do tworzenia opracowań graficznych, ale również korzystanie z osądu analitycznego, aby określić, co jest istotne, a co może zostać pominięte. Choć programy do graficznego przedstawiania danych rozpowszechniły się w branży analitycznej i stanowią doskonałe narzędzie, podczas ich używania analityk wciąż musi bazować na własnej ocenie.

CECHY ANALITYKA

Poniższe cechy charakteryzują najlepszych analityków:

Samodzielność

Analityk musi umieć pracować samodzielnie i bez stałego nadzoru. Powinien sam się motywować i określać sobie cele pracy. Innymi słowy powinien potrafić dostrzec problem i wpaść na to, jak sobie z nim poradzić. Jest to szczególnie istotne w mniejszych jednostkach, gdzie przełożeni nie mają doświadczenia w pracy analitycznej i analityk musi sam zapracować na własną pozycję w relacji z przełożonym.

Elastyczność

Analityk musi potrafić reagować na zmiany. Analitycy często działają w awangardzie organów ścigania. W związku z tym muszą być w stanie dostosowywać się do zmian zachodzących w otoczeniu i jednocześnie sami powinni zapoczątkowywać zmiany.

Wytrwałość

Analitycy muszą wytrwale badać wątki w analizowanych sprawach i jednocześnie być motorem zmian. W świecie przestępczym sprawcy liczą na to, że funkcjonariusze prowadzący sprawy zrezygnują, zanim zdołają ich schwycić. Wytrwałość pozwala osiągnąć cele nawet wówczas, gdy wydają się nieosiągalne.

Gotowość do formułowania osądów

Analitycy muszą umieć bronić własnych wniosków, ponieważ są „specjalistami” od danych, które zbadali i przeanalizowali. Podczas gdy wcześniejsze podejście do pracy analityka mogło wymagać ograniczenia się do relacjonowania faktów, obecnie kierownictwo służb oczekuje od analityków opracowań analitycznych, które będą miały istotne znaczenie w kontekście podejmowanych decyzji. Niezdolność lub brak gotowości do formułowania wniosków na podstawie danych nie służy procesowi analitycznemu ani organom ścigania.

OBOWIĄZKI ANALITYKA

Harris stwierdza, że obowiązkiem analityka jest przeglądanie raportów, dzienników i innych czasopism, aby rozpoznać, jaką strukturę powinien mieć raport, oraz opracowywanie abstraktów dłuższych raportów (1976:28). Ponadto, analitycy powinni opracowywać i prowadzić rejestry imion, nazwisk i nazw, źródeł informacji/diagramów powiązań, wstępnych hipotez oraz roboczych założeń, które pozwalają nadążyć za trendami lub nowymi okolicznościami w obszarze ich zainteresowań. Analityk jest również odpowiedzialny za identyfikowanie zapotrzebowania informacyjnego, prowadzenie badań i analiz oraz sporządzanie raportów analitycznych (Harris 1976:29).

Ogólnie rzecz ujmując, działania analityka są tak zróżnicowane, jak wielka jest liczba i rodzaj instytucji, które z jego pracy korzystają. Analitycy pracują dla organów regulacyjnych, służb mundurowych i specjalnych. Działają w sektorze prywatnym, w kancelariach prawniczych i komórkach śledczych firm doradczych.

W przeszłości funkcjonariusz prowadzący sprawę dostarczał analitykowi nieprzetworzone informacje, analityk natomiast przetwarzał je i sugerował funkcjonariuszowi możliwe kierunki dalszych czynności. Analitycy wykraczali przy tym poza poszczególne sprawy w poszukiwaniu podobieństw i różnic między wieloma sprawami (Harris 1976:30). Obecnie analityk ma dostęp do ogromnej ilości informacji dzięki komercyjnym bazom danych i innym zasobom internetowym pozostającym na wyciągnięcie ręki. Znaczącą część poszukiwań analitycy mogą przeprowadzać samodzielnie, bez konieczności wstawania od biurka.

Obecnie analitycy są odpowiedzialni za realizowanie szerokiego spektrum zadań odnoszących się do przetwarzania nowych i już znanych informacji. Dziesięć najczęściej realizowanych przez analityków zadań – zgodnie z badaniem Międzynarodowego Stowarzyszenia Analityków Kryminalnych (International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts – IALEIA) przeprowadzonym w 1998 r. – to:

- odpowiadanie na wnioski o informacje, przeszukiwanie baz danych (38%);
- wprowadzanie danych (9%);
- analiza taktyczna (9%);
- analiza finansowa (9%);
- przygotowywanie raportów i biuletynów (6%);
- poszukiwanie informacji w źródłach otwartych (6%);
- analiza przestępczości (5%);
- analiza strategiczna (5%);
- wsparcie dla wywiadu środowiskowego (4%);
- projektowanie baz danych i zarządzanie informacjami (4%).

Choć wykaz ten odzwierciedla realia pracy analitycznej na przełomie XX i XXI wieku, należy zgłosić do niego pewne zastrzeżenia. Po pierwsze, zatrudnianie analityków do prostego odpowiadania na zapytania przesyłane do bazy danych oznacza marnotrawienie umiejętności i talentów analitycznych. Organy ścigania powinny zatrudniać personel pomocniczy lub innych pracowników o niższych kwalifikacjach, którzy mogliby pełnić te funkcje. Podobnie, proste wprowadzanie danych nie powinno należeć do podstawowych obowiązków analityka.

I wreszcie, analityk nie odgrywa roli etatowego grafika. Diagramy i wykresy analityczne nie są obrazami, które powinny zostać przygotowane tak, jakby przygotował je zawodowy grafik. Diagramy i wykresy analityczne są efektem solidnej analizy zestawu danych i stanowią precyzyjny i czytelny analityczny obraz danych powstały zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami analitycznymi. Z tego względu nierozsądne jest wymagać od analityka przygotowania diagramu bez wcześniejszego gruntownego zbadania faktów.

Bardziej odpowiedni wykaz obowiązków dla analityka powinien wyglądać tak:

- przygotowywanie raportów z zakresu analizy taktycznej (30%);
- prowadzenie analizy strategicznej (20%);
- przygotowywanie raportów i biuletynów (20%);
- opracowywanie lub realizowanie szkoleń oraz rozpowszechnianie najlepszych praktyk (15%);
- tworzenie baz danych i formatów komputerowych na potrzeby wsparcia analizy (10%);
- sporządzanie planów czynności w sprawach operacyjnych i postępowaniach przygotowawczych (5%).

Bardziej doświadczeni analitycy będą zapewne w większym stopniu zaangażowani w analizę strategiczną, szkolenia i planowanie czynności, podczas gdy analitycy z mniejszym stażem mogą być bardziej zaangażowani w sporządzanie raportów analitycznych. Z kolei analitycy posiadający solidniejsze przygotowanie informatyczne będą bardziej zaangażowani w tworzenie baz danych wspierających pracę analityczną.

MYŚLENIE KRYTYCZNE

Omówienie analizy nie byłoby kompletne bez podjęcia tematu znaczenia myślenia krytycznego. Oznacza ono zastanawianie się nad tym, co się wydarzyło, co zaobserwowano lub o czym pomyślano. Zazwyczaj ludzie wykonują swoje prace bezrefleksyjnie, przyjmując takie samo podejście do różnych problemów – i dziwią się potem, że problemy te wciąż się powtarzają.

Godfrey i Harris zauważyli, że proces analityczny „czasem wymaga aktywności fizycznej, ale zawsze intelektualnej” (1971:2). Chcieli w ten sposób powiedzieć, że informacje zawsze wymagają procesu myślowego, niezależnie od tego, czy właśnie zostały zgromadzone i odnalezione, czy też były dostępne od dłuższego czasu. To właśnie do tego procesu myślowego odsyła pojęcie „myślenia krytycznego”.

Zastosowanie myślenia krytycznego sprawia, że można spojrzeć na sytuację z różnych punktów widzenia, ponieważ zawsze mogą istnieć inne wyjaśnienia. Interpretowanie danych bez rozpatrzenia wszystkich możliwości może sprawić, że analiza będzie niedokładna, co z kolei może okazać się fatalnym błędem.

PUNKT WYJŚCIA: JEDNA Z PERSPEKTYW

Przy podejmowaniu analizy należy znaleźć punkt wyjścia. „Większość analiz polega na wspieraniu dwóch rodzajów często spotykanych potrzeb organizacyjnych i badawczych, stanowiących chleb powszedni w naszej codziennej pracy” (Atkin 1998:3). W zależności od ukierunkowania analizy Atkin wprowadza rozróżnienie między:

- rozpoznaniem, które wychodzi od informacji o przestępstwie i dąży do powiązania przestępstwa ze znanymi przestępcami;
- rozpoznaniem, które wychodzi od osoby podejrzanego i dąży do powiązania podejrzanego z przestępstwem.

Atkin stwierdza następnie, że ze względu na te dwa modele rozpoznania rekomendacje dzieli się na dwa typy: powiązanie wątków i myślenie przekrojowe. Powiązanie wątków to ten przypadek, gdy analityk dostrzega luki w dostępnych informacjach. Myślenie przekrojowe otwiera analizy na nowe perspektywy. Poniżej przedstawiono, w jaki sposób należy opracowywać wnioski na podstawie przesłanek w odniesieniu do dwóch wymienionych wyżej rodzajów rozpoznania.

Wnioskowanie – schemat formułowania przesłanek zaczynając od informacji o przestępstwie

Przesłanki

1. Jaka zmiana w otoczeniu stworzyła lub zwiększyła szansę dla konkretnej grupy przestępczej lub dla tego rodzaju przestępczości?
2. Jakie stwierdzone przestępstwa można połączyć w grupy oraz jakie wzorce i cechy są wspólne dla poszczególnych grup?
3. Jeśli dane przestępstwo dotyczy mienia, w jaki sposób jest ono ponownie wprowadzane do obrotu?
4. Jaki podstawowy wzorzec łączy te przesłanki?
5. Jaki podmiot stoi za zidentyfikowanym wzorcem zachowań?
6. Skoro prawdą jest, że to ludzie, a nie podmioty popełniają przestępstwa, to kim są ludzie stojący za daną organizacją?
7. Jaka jest hierarchia w organizacji, kto odgrywa główne role, a kto role drugoplanowe?
8. Jakie inne informacje są dostępne i w jaki sposób wpływają one na ogólną hipotezę (wcześniejsze wyroki lub udział w przestępstwach, nieujawnione źródła przychodu itd.)?

Wnioskowanie – schemat formułowania przesłanek zaczynając od figuranta lub podejrzanego

Przesłanki

1. Jakie informacje posiadamy na temat tej osoby, a w szczególności jej kluczowych współników?
2. Z jakimi organizacjami figurant i kluczowi współnicy są powiązani? Jakie inne (oraz z pozoru mniej istotne) osoby są jeszcze zaangażowane i czy działają w strukturze hierarchicznej?
3. Jaka jest struktura tych organizacji?
4. W jaką działalność przestępczą są zaangażowane te organizacje?
5. Jakim rodzajem działalności przestępczej zajmują się te organizacje i jaki jest model ich działania?
6. Jakie czynniki sprawiły, że te organizacje lub osoby zajmują się właśnie tym rodzajem działalności przestępczej?
7. Jakie inne informacje są dostępne i w jaki sposób wpływają one na ogólną hipotezę (wcześniejsze wyroki lub udział w przestępstwach, nieujawnione źródła przychodu itd.)?

7. Techniki analityczne

Analityk może oczekiwać, że w ramach procesu analitycznego omówionego w rozdziale 5, będzie musiał zastosować specjalistyczne techniki rozwiązywania problemów (Harris 1976:30).

Kluczowym etapem analizy jest porównywanie danych, ponieważ dzięki tej czynności wydobywa się ich znaczenie. Dane, które analityk usystematyzował i podsumował, porównuje się z zestawem oczekiwań wynikających z początkowej hipotezy. Hipoteza nie tylko narzuca ogólną strukturę analizy, ale stanowi również źródło kryteriów pozwalających określić wagę zaobserwowanych danych. Na tym etapie można użyć statystyki, a także odnotować podobieństwa lub prawidłowości w rozkładzie geograficznym. Ponadto, na tym etapie analitycy winni zawsze mieć na uwadze różnice między danymi objętymi badaniem (Harris 1976:30).

Na etapie porównania danych analityk zadaje sobie pytanie, co jest istotne i stwierdza:

- czy dane wykazują znaczące zależności;
- znaczenie relacji (lub ich braku) dla celu analizy;
- szersze znaczenie poczynionych ustaleń, także w kontekście działalności jednostki analitycznej;
- zapotrzebowanie na dodatkowe informacje lub dalszą analizę (Harris 1976:31).

Choć niektórzy traktują takie rozróżnienia jako uznaniowe, wyróżnia się trzy rodzaje analizy. Najprostszym sposobem, aby rozróżnić odmienne rodzaje analizy w organach ścigania jest przyjrzenie się odbiorcom produktów analitycznych. Wyróżnia się następujące rodzaje analizy kryminalnej: analizę przestępczości, analizę operacyjno-procesową i analizę strategiczną.

Analizę przestępczości przeprowadza się najczęściej na poziomie lokalnym i polega ona na badaniu przestępstw i statystyk dotyczących przestępczości – aby określić sposoby jej zapobiegania oraz ujawniania i zatrzymywania sprawców. Odbiorcą tego rodzaju analizy może być kadra kierownicza pionu prewencji.

Analizę operacyjno-procesową prowadzi się na wszystkich poziomach organizacyjnych w organach ścigania. Skupia się ona na określonym przestępstwie, mając na celu dostarczenie opracowań, które przyczynią się do zatrzymania i skutecznego ścigania sprawcy. W związku z tym odbiorcami tego rodzaju analizy są przełożeni pionu operacyjno-śledczego (kryminalnego) i prokuratorzy.

Analiza strategiczna polega na przeglądowym badaniu grup przestępczych i działalności przestępczej. Jej zadaniem jest ocena aktualnych i przyszłych zagrożeń ze strony tych grup na obszarze właściwości określonej służby lub jednostki. Jej wynikiem są rekomendacje mające na celu zmniejszenie zagrożenia, często przez zmianę strategii. Odbiorcą analizy strategicznej jest kierownictwo służby.

Nie oznacza to, że danych z analizy przestępczości nie można wykorzystać do zarekomendowania zmiany strategii i że analiza operacyjno-procesowa nie może się przyczynić do ograniczenia przestępczości. Wszystko to jest możliwe. W przypadku mniejszych jednostek analitycy zaspokajają potrzeby całej służby i spoczywa na nich obowiązek wykonywania analizy każdego rodzaju.

Istotne jest również wprowadzenie rozróżnienia między techniką analityczną a opracowaniem analitycznym. Przykładowo, analiza powiązań może obejmować diagram powiązań, zestaw danych biograficznych na temat osób uwzględnionych w diagramie, podsumowanie rozpoznanych danych i rekomendacje. Diagram powiązań jest tylko jednym z opracowań powstających w wyniku procesu analizy powiązań, a nie celem samym w sobie.

Poniżej przedstawiono wykaz podstawowych rodzajów analizy, którą można prowadzić w organach ścigania na różnych poziomach. Należy przy tym zwrócić uwagę, że istnieje jeszcze kilkadziesiąt innych kategorii opracowań analitycznych, których tu nie uwzględniono.

Analiza schematu działalności

Analizę schematu działalności wykorzystuje się do uzyskania ogólnego oglądu na temat zestawu czynności przestępczych lub procedur postępowania składających się na analizowaną działalność przestępczą. Bada się sposób prowadzenia tej działalności. W efekcie możliwe jest zestawienie kluczowych etapów i elementów przestępstwa, tak aby w prosty sposób wyjaśnić mechanizm skomplikowanego przestępstwa. Analizę schematu działalności można zastosować do porównywania różnych przestępstw, aby ocenić, czy mogą być ze sobą powiązane.

Analiza powiązań

Analiza powiązań lub analiza sieci bada relacje między osobami fizycznymi, przedsiębiorstwami, miejscami, grupami i innymi obiektami występującymi w sprawie. Bada również, w jaki sposób relacje te wpływają na działalność przestępczą i jak są przez nią kształtowane. Opracowania analityczne charakterystyczne dla analizy powiązań obejmują diagramy, profile osobowe, podsumowania diagramów, a także wnioski i rekomendacje dotyczące dalszych czynności.

Analiza przepływów na rachunkach bankowych

Pojęcie analizy przepływów na rachunkach bankowych obejmuje dowolne badanie lub analizę informacji o operacjach na rachunkach bankowych. Zakłada ona nie tylko badanie aktywności na określonym rachunku lub zestawie rachunków. W toku analizy sprawdza się również, dlaczego płatności zostały zrealizowane oraz czy pojawiają się elementy charakterystyczne dla działalności przestępczej.

Analiza informacji o działalności gospodarczej

Ten rodzaj analizy oznacza przegląd różnych rodzajów źródeł informacji o działalności gospodarczej. Jego celem jest odnalezienie w badanych informacjach niespójności lub innych elementów wskazujących na działalność przestępczą. Źródła informacji o działalności gospodarczej mogą mieć charakter ogólny (np. monitory, dzienniki, księgi, faktury, zamówienia, zeznania podatkowe itd.) lub specjalistyczny (kartoteki pacjentów, spisy inwentarzowe, zapisy przebiegu podróży itd.).

Analiza sprawy (Zjednoczone Królestwo)

Znana niekiedy pod nazwą „analizy drzewa decyzyjnego”, analiza sprawy oznacza badanie cyklu „dane – decyzja – działanie – nowe dane – nowa decyzja”, który stanowi sedno każdego procesu zarządzania sprawami prowadzonymi przez pion operacyjno-śledczy. W odróżnieniu od analizy kryminalnej z wykorzystaniem wizualizacji, która ma na celu graficzne przedstawienie całej sprawy, analiza sprawy jest ukierunkowana na decyzje, które już zostały podjęte, i dane, na podstawie których je podjęto. W sytuacji, gdy wiele spraw jest objętych rygorystycznym nadzorem stosownie do wewnętrznych procedur służbowych, a także na etapie postępowania sądowego – technika ta pomaga w ustaleniu tego, kto, kiedy i dlaczego podjął decyzje kierownicze. Pozwala to zbadać uzasadnienie do każdego etapu sprawy i realizowanej w jej ramach strategii.

Analiza sprawy (Stany Zjednoczone)

Analiza sprawy oznacza podejście wykorzystywane do zarządzania analizą zróżnicowanych danych na potrzeby aktualnie prowadzonych lub zakończonych spraw. Polega na podejmowaniu decyzji w celu doboru właściwej techniki analitycznej, którą należy zastosować w konkretnej sprawie.

Analiza treści

Analiza treści oznacza analizę wiadomości przekazywanych ustnie lub pisemnie w celu określenia ich znaczenia. Innym używanym określeniem jest „analiza kryminalna wypowiedzi”: „ważne i systematyczne badanie podstawowych elementów składających się na wiadomości przekazywane ustnie lub pisemnie, tak aby określić proces [...], występowanie [...], opisy [...], zaangażowane osoby [...],relacje [...], przyczyny określonego doboru słów [...], prawdę i fałsz” (Rabon 1999:11–12).

Analiza przepływu dóbr

W analizie przepływu dóbr bada się przepływ towarów lub usług pomiędzy ludźmi, podmiotami gospodarczymi i lokalizacjami – po to, aby określić znaczenie tych działań. Ten rodzaj analizy może dostarczyć wiedzy na temat charakteru zmywy przestępczej, hierarchii grupy lub funkcjonowania sieci dystrybucyjnej. Może też ujawnić końcowego beneficjenta działalności przestępczej lub docelowe umiejscowienie zasobów zakupionych na rzecz tej osoby.

Analiza wzorców zachowań przestępczych (zdarzenia/sprawcy/przestępstwa)

Analiza wzorców zachowań przestępczych polega na badaniu elementów przestępstw, aby odnotować podobieństwa między nimi. Wykorzystuje się ją na różnych poziomach organizacyjnych, w przypadkach gdy odnotowano serię przestępstw. Wzorców tych doszukuje się zwykle w informacjach dotyczących czasu lub miejsca popełnienia przestępstwa, sprawców, sposobu ich działania (modus operandi), pokrzywdzonych, pozostawianych śladów, korzyści czerpanych z działalności przestępczej bądź też innych czynników. Jeśli chodzi o czas, uwzględnia się datę i dzień tygodnia, a także liczbę dni między zdarzeniami wraz z godziną ich wystąpienia. Jeśli chodzi o miejsce przestępstwa, należy uwzględnić lokalizację i jej przeznaczenie (mieszkalna, handlowa, przemysłowa, miejska, podmiejska, wiejska), wysokość, odległość od innych zamieszkałych (i niezamieszkałych) budynków itd. Należy także wyciągnąć wnioski dotyczące wzorców odnoszących się do charakterystyki osób pokrzywdzonych.

Analiza opisowa

Analiza opisowa to pisemne podsumowanie zdarzenia, działalności, grupy lub osoby, które dostarcza danych pozwalających dokonywać ocen i na podstawie którego można formułować wnioski i rekomendacje. Najczęściej wykorzystuje się informacje zebrane w wyniku obserwacji, rozpytania lub przesłuchania oraz pisemnych lub ustnych oświadczeń.

Szacunki

Szacunki wskazują, czego należy oczekiwać w efekcie zakończonej lub bieżącej działalności przestępczej, np. szacowanie ilości dostępnych narkotyków na podstawie wiedzy na temat skali nielegalnych upraw. Można wykorzystać je do przewidywania potencjalnego terytorium, wielkości lub wpływów rozpracowywanej grupy przestępczej. Zazwyczaj szacunki posiadają wymiar liczbowy lub odnoszą się do innych skonkretyzowanych danych.

Analiza chronologii zdarzeń

Analiza chronologii zdarzeń obejmuje badanie przebiegu zdarzeń w czasie. Choć tradycyjnie ten rodzaj analizy koncentruje się na diagramach przepływu, należy pamiętać, że diagramy te są produktami pośrednimi, które mają wspierać analityka w określeniu, jakie informacje o działaniach przestępczych i dokonywanych transakcjach są już znane, a jakich brakuje.

Prognozy

Celem prognoz jest przedstawianie wizji przyszłości na podstawie analizy przeszłych i aktualnych trendów. Prognozy można formułować zarówno na podstawie danych liczbowych, jak i opisowych. Prognozy różnią się od szacunków tym, że mają raczej ogólny niż ilościowy charakter.

Analiza rozmieszczenia geograficznego

Analiza rozmieszczenia geograficznego oznacza badanie występowania zdarzeń na określonym obszarze geograficznym celem sformułowania wniosków na temat tego obszaru i działalności na nim występującej. „Punkty zapalne” są przedmiotem badań w ramach analizy przestępczości – po tym, jak zostaną one rozpoznane w wyniku analizy rozmieszczenia geograficznego.

Profilowanie geograficzne

Profilowanie geograficzne „oznacza metodę, w której wykorzystuje się miejsca popełnienia serii powiązanych przestępstw do określenia najbardziej prawdopodobnego miejsca zamieszkania sprawcy. Stosuje się ją w przypadkach seryjnych zabójstw, zgwałceń, podpażeń, rozbojów i zamachów bombowych...” (Rossmo 1999:1).

Analiza oznak działalności przestępczej

Ten rodzaj analizy obejmuje zestawianie, przegląd i analizę czynności, które towarzyszą określonej działalności przestępczej. Jej celem jest opracowanie modelu pokazującego, jakie okoliczności można wykorzystywać do przewidywania kolejnych tego typu zdarzeń w innych miejscach.

Analiza rynku przestępczego

Analiza rynku przestępczego zawiera oceny bieżącej sytuacji na rynku określonego nielegalnego towaru lub usługi (narkotyki, kradzione pojazdy, prostytutka itd.).

Analiza źródeł pochodzenia przychodów oraz ich wartości

Analiza źródeł pochodzenia przychodów obejmuje opracowanie profilu finansowego figuranta lub podmiotu gospodarczego oraz jego porównanie z tym, co dana osoba lub podmiot zadeklarowali jako swój legalny przychód. Różnicę między tymi liczbami można uznać za potencjalny przychód z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł. Pierwotnym celem tego rodzaju analizy było określenie zobowiązań podatników w zakresie podatku dochodowego, zwłaszcza w przypadkach gdy podatnicy nie prowadzili ksiąg ani rejestrów przychodów i rozchodów, na podstawie których można było ustalić zobowiązanie podatkowe. Obecnie ten rodzaj analizy wykorzystuje się również w odniesieniu do przestępstw finansowych niezwiązanych z podatkami.

Ostrzeżenia

Ostrzeżenia zawierają wstępne oceny danej grupy lub działalności przestępczej przed objęciem ich rozpoznaniem.

Analiza efektów działań

Ten rodzaj analizy ma na celu ocenę wpływu reaktywnych oraz proaktywnych** działań podejmowanych przez służbę, a także zastosowanych metod, technik i strategii ograniczania przestępczości.

Analiza statystyczna

Analiza statystyczna polega na badaniu danych liczbowych w celu ich podsumowania i wyciągnięcia wniosków z nich płynących. Obejmuje ona szereg różnych technik, w tym badanie rozkładu częstości występowania.

Analiza podejrzanych transakcji finansowych

Ten rodzaj analizy rozwija się w miarę przejmowania przez poszczególne państwa obowiązków dotyczących zgłaszania podejrzanych transakcji finansowych. Ogólnie oznacza badanie tego rodzaju transakcji (a czasem innego rodzaju danych finansowych) w celu sprawdzenia, czy nie dochodzi do przestępstw finansowych.

Analiza połączeń telefonicznych

Analiza połączeń telefonicznych obejmuje badanie danych z połączeń telefonicznych w celu ustalenia powiązań i działalności, której te połączenia dotyczą. Uznaje się ją za podstawowy produkt analityczny. Jej wyniki mogą zostać wykorzystane do uzasadnienia wniosku o wszczęcie kontroli operacyjnej. Dzięki niej można również określić terytorialny zasięg związku przestępczego i ustalić pozostałe osoby zaangażowane w działalność przestępczą. Obecnie ten rodzaj analizy obejmuje inne kanały komunikowania się, takie jak poczta elektroniczna.

Analiza sprawy z wykorzystaniem wizualizacji

Analiza sprawy z wykorzystaniem wizualizacji oznacza analizę działań podjętych lub planowanych w toku sprawy lub w toku konkretnego aktu przestępczego. Dzięki wykorzystaniu tego rodzaju analizy przełożeni mogą nadzorować wykorzystanie personelu, sprawdzać status wątków w sprawie i ustalać, jakie czynności należy podjąć w dalszej kolejności.

Sygnaty/oceny podatności i zagrożeń

Sygnaty mogą dotyczyć problemów, które w niedalekiej przyszłości zagrożą społeczeństwu. Ocenę zagrożeń wykorzystuje się do szacowania poziomu zagrożenia ze strony badanej działalności przestępczej i siły jej oddziaływania na społeczeństwo. Ocena podatności ma na celu określenie poziomu narażenia na działalność przestępczą dla danego obszaru, osoby lub wydarzenia. Przykładem wydarzenia, które rutynowo obejmuje się tego rodzaju badaniem, są igrzyska olimpijskie.

OGÓLNE STANDARDY PRACY ANALITYCZNEJ

W miarę rozwoju profesji analitycy wyznaczyli normy i kryteria, które pozwalają oceniać ich pracę. Niektóre z nich zostały opracowane przez branżowe organizacje analityków, które zajmują się certyfikacją kwalifikacji zawodowych, np. Towarzystwo Certyfikowanych Analityków Kryminalnych

** Organy ścigania działają reaktywnie lub proaktywnie. Działania reaktywne polegają na reagowaniu na informację o przestępstwie pozyskaną z zewnątrz (np. od osoby zawiadamiającej, z innej służby lub instytucji, wznowienie sprawy na podstawie nowych informacji, ujawnienie informacji o nowym przestępstwie w wyniku podejmowanych czynności procesowych). Natomiast działania proaktywne podejmowane są na podstawie własnych opracowań analitycznych organów ścigania, które identyfikują grupy lub osoby prowadzące działalność przestępczą. Zobacz "Investigation process" w Authorized Professional Practice, College of Policing – <https://www.app.college.police.uk/app-content/investigations/investigation-process/> [przyj. red.].

(Society of Certified Criminal Analysts – SCCA). Standardy zawodowe analityków kryminalnych określają także różne dokumenty rządowe.

Godfrey wyróżnił dwa typy analityków: niewyspecjalizowanych i wyspecjalizowanych. Ci pierwsi mieli trafiać do zawodu często krótko po ukończeniu studiów. Oczekiwało się od nich inteligencji, dokładności oraz gotowości do badania nowych obszarów. Mieli oni „poczynić istotny wkład w dziedzinie analizy kryminalnej” (Harris 1976:42). Wyspecjalizowani analitycy tymczasem mieli być pracownikami uniwersyteckimi zatrudnionymi w charakterze konsultantów lub pracownikami innych organów, którzy udzielają wsparcia w określonej sprawie.

Od tamtego czasu stało się jasne, że organy ścigania mogą wykształcić własnych wyspecjalizowanych analityków poprzez połączenie kształcenia zawodowego ze zdobywaniem doświadczenia w danej specjalizacji. Przykładowo, osobę z wykształceniem w dziedzinie ekonomii, zarządzania lub księgowości można zatrudnić do prowadzenia analiz finansowych, jeśli uzna się to za stosowne, a następnie skierować na zaawansowane szkolenia z zakresu księgowości lub księgowości śledczej.

Analitycy z wykształceniem informatycznym lub po odpowiednich kursach podyplomowych mogą być najbardziej przydatni na stanowiskach zajmujących się budowaniem i rozwojem baz danych. Analityków o umiejętnościach lingwistycznych często spotyka się w międzynarodowym środowisku służb. Ogólne standardy zawodowe odnoszące się do analityków kryminalnych podsumowano poniżej.

Wykształcenie

Szereg organów ścigania wymaga od kandydatów na analityków kryminalnych dyplomu ukończenia studiów wyższych, niektóre również wymagają takiego dokumentu od kandydatów na szeregowych funkcjonariuszy. SCCA żąda dyplomu poświadczającego ukończenie 2- lub 4-letnich studiów na potrzeby certyfikacji, w zależności od jej poziomu (standardowa lub dożywotnia). Oczekuje się, że analityk z dokumentem poświadczającym ukończenie 2-letnich studiów, który uzyskał certyfikat, przed wnioskowaniem o dożywotnią certyfikację ukończy studia 4-letnie.

Stosownie do wymogów określonych w Ogólnym Planie Wywiadowczym Przeciwdziałania Przestępczości Narkotykowej (General Counter Drug Intelligence Plan), opublikowanym w lutym 2000 r. przez amerykański Ośrodek Zwalczania Narkotyków, analitycy powinni posiadać dyplomy ukończenia 4-letnich studiów wyższych. W wielu państwach opracowuje się programy studiów licencjackich i magisterskich w dziedzinie analizy kryminalnej i wywiadowczej. Niektóre programy studiów magisterskich nie wymagają uprzedniego ukończenia studiów na innym kierunku, a zamiast tego oczekują od kandydatów praktycznego doświadczenia w dziedzinie analizy.

Analityk: cywil czy funkcjonariusz?

Choć panuje ogólna zgoda co do tego, że cywile, którzy wcześniej nie byli funkcjonariuszami organów ścigania, najlepiej sprawdzają się jako analitycy, to jednak analitykami często zostają funkcjonariusze. Przykładowo, do niedawna wszyscy analitycy kryminalni zatrudnieni w australijskich organach ścigania byli funkcjonariuszami. W Kanadzie Królewska Kanadyjska Policja Konna zatrudnia jako analityków zarówno cywili, jak i funkcjonariuszy.

W Stanach Zjednoczonych wielu funkcjonariuszy pełni funkcje analityków kryminalnych we własnych jednostkach organizacyjnych, szczególnie w obszarach, w których trudno jest zatrudnić pracowników cywilnych do zadań innych niż wsparcie biurowe. Ogólnie jednak większość agencji rządu Stanów Zjednoczonych na stanowiskach analitycznych zatrudnia cywili. Niektóre organy zatrudniają emerytowanych policjantów na stanowiskach analitycznych, wychodząc z założenia, że ich doświadczenie w organach ścigania podniesie wartość sporządzanych analiz. Inni z kolei nie zgadzają się z takim podejściem, twierdząc, że wcześniejsze doświadczenie w policji nie zapewnia wystarczającej elastyczności i kreatywności w rozwiązywaniu różnorodnych problemów analitycznych.

Bibliografia

1. Atkin Howard, 1998 r.
2. „Criminal Intelligence Analysis” [Analiza kryminalna], West Yorkshire Police, 1998 r.
3. „Europol Guidelines on Intelligence” [Wytyczne Europolu w obszarze analizy].
4. Europol Analytical Unit [Jednostka Analityczna Europolu], Haga, 10–21 maja 1999 r.
5. Fiora B., „Writing Intelligence Reports that Get Read” [Sporządzanie raportów analitycznych, które chętnie się czyta], Competitive Intelligence Magazine, vol. 5 nr 1, styczeń–luty 2002 r.
6. Godfrey E. Drexel, Harris Don R., „Basic Elements of Intelligence” [Podstawowe elementy analizy], 1971 r.
7. Harris Don R., „Basic Elements of Intelligence – Revised” [Podstawowe elementy analizy – wersja poprawiona], Washington, DC, Law Enforcement Assistance Administration, 1976 r.
8. ICPO-Interpol Guidelines on Criminal Intelligence Analysis [Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej – Interpol Wytyczne w zakresie analizy kryminalnej], wersja 3, 2000 r.
9. McDowell D., „Strategic Intelligence” [Analiza strategiczna], Istana Enterprises, 1998 r.
10. Morehouse R., „The Role of Criminal Intelligence in Law Enforcement” [Rola analizy kryminalnej w działaniach organów ścigania] („Intelligence 2000: Revising the Basic Elements” [Analiza 2000: przegląd podstawowych zagadnień], LEIU/ IALEIA, 2000 r.
11. Rabon D., „Investigative Discourse Analysis” [Analiza kryminalna wypowiedzi], 1999 r.
12. Rossmo D.K., „Geographic Profiling” [Profilowanie geograficzne], 1999 r.
13. UNDCP, „Intelligence Policy and Training Manual” [Podręcznik strategii i szkoleń analitycznych], 2000 r.
14. Wantanabe, 2000 r.
15. West Yorkshire Police, czerwiec 2002 r. oraz Anacapa Life Sciences Inc., 1993 r.

